LIT 5217

דאָס מעסערל

(אַ מעשה פֿאַר יידישע קינדער)

לא תגנוב —
זאָלסט ניט גנבֿענען!
(פֿון די עשׂרת הדברות)

[א]

הערט יידישע קינדער, איך וועל אײַך דערציילן אַ מעשה מיט אַ מעסערל; נישט קיין אויסגעטראַכטע מעשה, נאָר אַן אמתע, וואָס האָט זיך געטראָפֿן מיט מיר טאַקע אַליין. צו קיין זאַך אויף דער וועלט האָב איך אַזוי קיין חשק געהאַט, ווי צו אַ מעסערל; קיין זאַך אויף דער וועלט האָב איך אַזוי ניט געגאַרט צו האָבן, ווי צו האָבן אַ מעסערל, אַן אייגן מעסערל. דאָס מעסערל זאָל זיך ליגן אין קעשענע, און ווען איך וויל, זאָל איך דאָס מיר אַרויסנעמען, און וואָס איך וויל, זאָל דאָס מיר שנײַדן — און לאָזן מײַנע חבֿרים וויסן! איך האָב נאָר וואָס אָנגעהויבן גיין אין חדר, צו יאָסל דרדקי, האָב איך שוין געהאַט אַ מעסערל, דאָס הייסט, כמעט, כמו ווי אַ מעסערל. איך האָב דאָס מיר טאַקע אַליין געמאַכט. איך האָב אויסגעריסן אַ גענדזענע פֿעדער פֿון אַ פֿלעדערוויש, פֿון איין זײַט אָפּגעהאַקט, פֿון דער אַנדערער זײַט אויסגעגלעט און האָב מיר פֿאָרגעשטעלט, עלעהיי ס׳איז אַ מעסערל און סע שנײַדט...

— וואָס איז דאָס פֿאַר אַ פֿעדער, וועלכע שוואַרצע יאָר? וואָס איז דאָס פֿאַר אַרומטראָגן זיך מיט פֿעדערן? — פֿרעגט מיך דער טאַטע, אַ קראַנקער ייד מיט אַ געל אויסגעטריקנט פּנים, און פֿאַרהוסט זיך. — נאַ דיר גאָר פֿעדערן, שפּילעכלעך — קכע־הע־הע־הע!

— וואָס אַרט דיך, אַז דאָס קינד שפּילט זיך? — ענטפֿערט אים די מאַמע אַ נידעריטשקע ייִדענע מיט אַ זײַדן טיכל אויפֿן קאָפּ. — אַבי אויסעסן זיך דאָס האַרץ, מײַנע שׂונאים!

שפּעטער, אַז איך האָב שוין געהאַלטן בײַ ״חומש מיט חיבור״, האָב איך שוין געהאַט כמעט אַן אמתדיק מעסערל, אויך מײַן אייגענע מלאָכה: איך האָב דערטאַפּט אַ שטיקל שטאָל פֿון דער מאַמעס ״קרינעלינע״ און האָב דאָס אײַנגעזעצט זייער קונציק אין אַ שטיקל האָלץ. דאָס שטיקל שטאָל האָב איך רעכט אָנגעשאַרפֿט אין אַ טאָפּ און האָב זיך דערבײַ, געוויינטלעך, צעשניטן אַלע פֿינגער.

— זע נאָר, זע, ווי ער האָט זיך דאָס אַ ביסל צעבלוטיקט, דער קדיש דײַנער! — שרײַט דער טאַטע און נעמט מיך אָן בײַ די פֿינגער אַזוי, אַז דיביינדלעך קנאַקן. — אַ שיינער בחור — קכע־הע־הע־הע!

— אוי, אַ דונער איז מיר! — זאָגט די מאַמע און נעמט צו בײַ מיר דאָס מעסערל און וואַרפֿט דאָס אַרײַן אין אויוון אַרײַן, קוקט נישט אויף מײַן געוויין. — אַצינד וועט דאָס האָבן אַן עק, וויי איז מיר ניט!

איך האָב אָבער גיך באַקומען אַן אַנדער מעסערל, טאַקע אויף דער רעכטער אמת אַ מעסערל; אַ הילצערן קלעצל, אַ קײַלעכיקס, אַ בײַכיקס, פּאַכאָזשע אויף אַ פֿעסל, מיט אַ האָרבאַטע קלינגל, וועלכעס האָט זיך אי געעפֿנט, אי פֿאַרמאַכט. איר ווילט וויסן, ווי אַרום האָב איך דאָס באַקומען? איך האָב מיר צונויפֿגעשלאָגן אַ קאַפּיטאַל פֿון די אָנבײַסנס, און האָב אָפּגעקויפֿט בײַ שלמהלען פֿאַר זיבן גראָשן מזומן, און דרײַ בין איך אים געבליבן שולדיק.

אוי, האָב איך דאָס ליב געהאַט! אוי, האָב איך דאָס ליב געהאַט! געקומען אַהיים פֿונעם חדר אַ דערהרגעטער, אַ הונגעריקער, אַ שלעפֿעריקער, אַן אויסגעפּאַטשטער (איך האָב, פֿאַרשטייט איר, נאָר וואָס אָנגעהויבן צו לערנען גמרא בײַ ״מאָטי מלאך־המוות״ דעם גמרא־מלמד: ״שור שנגח את הפּרה״ — אַן אָקס וואָס האָט געשטויסן אַ בהמה, און ווי באַלד אַן אָקס שטויסט אַ בהמה, קומט מיר פּעטש...), איז דאָס ערשטע געווען אַרויסנעמען דאָס מעסערל פֿון אונטער דער שוואַרצער שאַפֿע (דאָרט איז דאָס געלעגן אַ גאַנצן טאָג, מחמת אין חדר האָב איך דאָס ניט געטאָרט האַלטן, און אין דער היים האָט אוודאי קיינער נישט געטאָרט וויסן, אַז איך האָב אַ מעסערל), נאָך דעם האָב איך דאָס גענומען אויסגלעטן, איבערשנײַדן אַ שטיקל פּאַפּיר, איבערהאַקן אַ שטרוי אויף דער האַלב, און ערשט נאָך דעם צעשנײַדן מײַן חלק ברויט אויף קלייניטשקע, קלייניטשקע שטיקעלעך, אָנשטעכן אויפֿן שפּיץ פֿונעם קלינגל און ערשט נאָך דעם לייגן אין מויל אַרײַן.

שפּעטער, פֿאַרן שלאָף, האָב איך דאָס אויסגערייניקט, אויסגעשײַערט, אויסגעפּוצט, גענומען דאָס שאַרפֿשטיינדל וואָס איך האָב געפֿונען בײַ אונדז אויפֿן בוידעם, אָנגעשפּיגן און גענומען זיך שטילערהייט צו דער אַרבעט — שאַרפֿן דאָס מעסערל, שאַרפֿן, שאַרפֿן...

דער טאַטע, מיט אַ יאַרמלקע אויפֿן קאָפּ, זיצט איבער אַ ספֿר, לערנט און הוסט, הוסט און לערנט.

די מאַמע איז אין קיך, פֿאָרעט זיך בײַ דער חלה. איך הער נישט אויף דאָס מעסערל צו שאַרפֿן, שאַרפֿן...

פּלוצעם כאַפּט זיך אויף דער טאַטע, ווי פֿונעם שלאָף:

— ווער פּישטשעט דאָרטן? ווער אַרבעט דאָס? וואָס טוסטו, דו שהיי־היי־געץ איינער? ער גייט צו צו מיר און בייגט זיך אָן איבער מײַן שאַרפֿשטיינדל און כאַפּט מיך פֿאַרן אויער און פֿאַרהוסט זיך.

— אַ־אַ־אַ? מעסערלעך!? הע־הע־הע! — זאָגט דער טאַטע און נעמט צו בײַ מיר דאָס מעסערל מיטן שאַרפֿשטיינדל. — אַזאַ יונגאַטש, קראַנק נעמען אַ ספֿר אין האַנט, קכע־הע־הע!

איך הייב אָן צו וויינען אויף אַ קול; דער טאַטע פֿאַרבעסערט מיר מיט עטלעכע פּעטש, און די מאַמע לויפֿט אַרײַן פֿון קיך מיט פֿאַרקאַטשעטע אַרבל, מיט אַ גוואַלד:

THE PENKNIFE

1

Listen, Jewish children, I'm going to tell you a story about a penknife. It's not a concocted tale, but a real one that actually happened to me. I never wanted anything as much as a penknife. There was no treasure in the world I wanted as badly as a knife to call my very own. I'd keep the knife in my pocket, take it out whenever I wished, and cut anything I wanted. And I'd tell my friends all about it. I had just begun to go to Yosl's *kheder* (he taught the youngest children), and I already had a knife. Well, it was almost a knife. I had actually made it myself. Plucked a goose feather from a feather duster, cut off one end, flattened the other, and pretended it was a knife that could cut.

"What sort of feather is this, the devil take it? What sort of business is this running around with feathers?" asked my father, a sickly man with a yellow, wizened face. "There's a fine how-do-you-do! Feathers! What nonsense!" And he fell into a fit of coughing.

"What do you care what the boy plays with?" said Mama, a short woman who wore a silk kerchief. "The man gets excited for nothing, a plague upon my enemies."

Later, when I moved up to the study of the Pentateuch with commentaries, I almost had a real knife, which I also made myself. I found a piece of steel in my mother's crinoline and ingeniously set it into a piece of wood. I diligently sharpened the steel on a pot—and, naturally, cut all my fingers.

"Just look at him. See how he's bloodied his fingers, your pride and joy," Father shouted, grabbing me so forcefully that my bones rattled. "What a child!"

"A thunder strike me!" said Mama. She took the knife away and threw it into the oven, paying no heed to my tears. Now there'll be an end to it, woe unto me."

Nevertheless, I soon got myself another knife, this time a real honest-to-goodness knife. The wooden handle was round and potbellied; it looked like a barrel and had a bent blade that opened and closed. Want to know how I got it? I scraped up the capital by saving my breakfast money and bought the knife from Shlomo for ten kopecks—seven kopecks cash, three on credit.

How I loved that knife! How I adored it! I came home from school dead tired, hungry, sleepy, and beaten up. (You see, I had just begun studying with the Talmud teacher, Motti the Angel of Death. . . . We were on the chapter "An Ox That Gored a Cow." And since one animal bumped into another, naturally I had to get whacked.) First, I removed the little knife from under the black cupboard where I had hidden it. (I couldn't take it to school, and I didn't dare let anyone know that I had a knife at home.) After that, I smoothed and slit a piece of paper in two and sliced a straw in half. Then I cut my piece of bread into tiny pieces, speared them with the tip of my blade, and finally transferred the bread to my mouth.

Later, before going to sleep, I cleaned the knife, scoured and polished it, took the whetstone I had found in the attic, spit on it, and quietly set to work sharpening the blade.

Father, a skullcap on his head, was bent over a sacred text, studying and coughing, coughing and studying. Mother was in the kitchen, busy with the *khalle*. But I did not stop sharpening my little knife for an instant.

Suddenly Father jumped up, as though from sleep.

"Who's squeaking over there? What's going on? What are you doing, you apostate?"

He approached, bent over my whetstone, grabbed me by the ear, and fell into a fit of coughing.

"What is this? Knives?" Father coughed, taking the knife and the whetstone away from me. "What a young lout! Too lazy to pick up a book and study, hah?"

I began to wail. Father helped things along with a few smacks, and Mama, her sleeves rolled up, dashed in from the kitchen crying:

— שאַ, שאַ, וואָס איז דאָרט אַזעלכס? פֿאַר וואָס שלאָגסטו אים? גאָט איז מיט דיר! וואָס האָסטו צום קינד? ווײ איז מיר ניט!...

— מעסערלעך?... — שרײַט דער טאַטע און פֿאַרהוסט זיך. — אַ ברעקעלע קינד!... אַזאַ יונגאַטש!... קבע־הע־הע־הע!... קראַנק נעמען אַ ספֿר אין האַנט? אַ בחורל פֿון אַכט יאָר!... איך וועל דיר געבן מעסערלעך, דו פּוסטער בחור אײנער!... אין מיטן דרינען גאָר מעסערלעך, קבע־הע־הע־הע!...

גוואַלד, וואָס האָט ער געהאַט צו מײַן מעסערל? וואָס האָט דאָס בײַ אים אַזוי פֿאַרזינדיקט?... פֿאַר וואָס איז ער אַזוי אין כּעס?...

איך געדענק מײַן טאַטן כּמעט שטענדיק קראַנק, שטענדיק בלאַס, געל, און תּמיד אין כּעס, תּמיד ברוגז אויף דער גאַנצער וועלט. פֿאַר אַ מינדסט נאַרישקייט ווערט ער אָנגעצונדן און וויל מיך נאָר דורס זײַן. אַ גליק, וואָס די מאַמע פֿאַרהיט מיך, זי לייזט מיך אויס פֿון זײַנע הענט.

און דאָס מעסערל מײַנס האָט מען פֿאַרוואָרפֿן, פֿאַרוואָרפֿן אַזוי ווײַט, אַז איך האָב דאָס אַכט טאָג כּסדר געזוכט און געזוכט און האָב דאָס נישט געקאָנט געפֿינען אין ערגעץ! איך האָב ערנסט באַוויינט דאָס האָרבאַטע מעסערל, דאָס גוטע מעסערל. און ווי ביטער און פֿינצטער מיר איז געווען אין חדר, אַז איך האָב זיך דערמאָנט, אַז איך וועל קומען אַהיים מיט געשוואָלענע באַקן, מיט רויטע אונטערגעריסענע אויערן פֿון "מאָטי מלאך־המוותעס" הענט, דערפֿאַר וואָס אַן אָקס האָט געשטויסן אַ בהמה, — צו וועמען וועל איך זיך קערן און ווענדן? עלנט בין איך געבליבן אָן דעם האָרבאַטן מעסערל, עלנט ווי אַ יתום, און קײנער, קײנער האָט ניט געזען מײַנע טרערן, וועלכע איך האָב שטילערהייט פֿאַרגאָסן בײַ זיך, אויף מײַן בעטל, בײַ נאַכט, קומענדיק פֿונעם חדר. שטיל האָב איך מיך אויסגעוויינט, אויסגעווישט די אויגן, אַנטשלאָפֿן געוואָרן און אויף מאָרגן פֿרי ווידער אין חדר אַרײַן, ווידער "שור שנגח את הפרה" — אַן אָקס וואָס האָט געשטויסן אַ בהמה, ווידער "מאָטי מלאך־המוותעס" קלעפּ, ווידער דעם טאַטנס כּעס, דעם טאַטנס הוסט, דעם טאַטנס קללות, — ניטאָ קײן פֿרײַע מינוט, קײן פֿריילעכע מינע, קײן שמייכעלע, קײן אײנציק שמייכעלע פֿון קײנעם, פֿון קײנעם — אײנער אַליין, עלנט, עלנט אויף דער גאַנצער וועלט!...

"Stop it! What's going on? Why are you hitting him? For goodness' sake, what have you got against the child? Oh, woe is me!"

"Knives," Father shouted and coughed. "A snip of a child. . . . What a lout. . . . Can't you pick up a book? . . . You're eight years old already. . . . I'll give you knives, you empty-headed scamp. . . . Knives all of a sudden!"

God Almighty, what did he have against my little knife? How had the little thing sinned against him? Why was he so angry?

My father, I remember, was almost constantly ill, always pale and yellow, and in a perpetual rage at the world. He blazed with anger at the most trivial thing and was ready to trample me. Luckily Mama kept a wary eye and saved me in the nick of time.

They threw my little penknife so far I couldn't even find it after an intensive eight-day search. I sincerely mourned my misshapen knife, my good little knife. How dark and bitter was my lot in *kheder!* I came home day after day with swollen cheeks, with red ears mercilessly tweaked by the hands of Motti the Angel of Death—all because an ox bumped into a cow. To whom could I turn? I was as lonely as an orphan without my misshapen knife. Absolutely no one was aware that I wept silently in bed after I came home from *kheder.* I had a quiet cry, dried my eyes, fell asleep, and returned to *kheder* the following morning to resume studying about the ox that gored the cow. Once again I'd catch the blows doled out by Motti the Angel of Death, and face Father's anger, his cough, and his curses. I had no moment of leisure, saw neither pleasant mien nor smiles. No one ever smiled at me. I was lonely and forlorn. All alone in the entire world.

[ב]

פֿון יענער צײַט אָן איז איבערגעגאַנגען אַ יאָר, און אפֿשר אָנדערהאַלבן. איך האָב שוין כּמעט אָנגעהויבן צו פֿאַרגעסן דאָס האָרבאַטע מעסערל. עס ווײַזט אויס, אַז מיר איז אָבער אָנגעצייכנט געוואָרן מן־השמים, אַז מײַנע אַלע קינדערשע יאָרן זאָל איך אָפּקומען פֿאַר מעסערלעך. איז געבוירן געוואָרן אַ נײַ מעסערל אויף מײַן אומגליק, גאָר אַ שפּאָגל נײַ מעסערל, אַן אַנטיקל, אַ חריפֿות, כּלעבן, אַ וואַזשנע מעסערל, מיט צוויי קלינגלעך, טײַערע שטאָלענע קלינגלעך, שאַרפֿע ווי חלפֿים, מיט אַ ווײַס ביינערן קלעצל, מיט אַ מעשענעם "קאַסטן", מיט רויטע מעשענע שטיפֿטיקלעך — איך זאָג אײַך, אַן אַנטיקל, אַן אמתדיקס, אַ "זאַוויאַלאָווס"!...*

ווי קומט צו מיר דאָס דאָזיקע טײַערע מעסערל, וואָס איז גאָר ניט אויף מײַן מיסט געוואַקסן געוואָרן? דאָס איז אַ גאַנצע מעשׂה, אַ טרויעריקע, נאָר אַ שיינע מעשׂה. הערט, איך בעט אײַך, מיט קאָפּ.

וואָס פֿאַר אַ פּנים האָט בײַ מיר געהאַט דער "גלוח", דער ייִדישער דײַטש, וואָס איז געשטאַנען בײַ אונדז סטאַנציע, דער פּאָדריאַטשיק הער הערץ הערצנהערץ, אַז גערעדט האָט ער אויף ייִדיש, געגאַנגען איז ער אָן אַ היטל, אָן אַ באָרד, אָן פּאות און, איך בעט איבער אײַער כּבֿוד, ביז העכער האַלב אונטערגעשניטן די קאַפּאָטע? איך פֿרעג אײַך, ווי אַזוי האָב איך זיך געקאָנט אײַנהאַלטן און ניט פּלאַצן פֿאַר געלעכטער, ווען דער דאָזיקער ייִדישער גוי, אָדער דער גוייִשער ייִד האָט צו מיר גערעדט דווקא אויף ייִדיש, נאָר עפּעס אַ מאָדנע ייִדיש, מיט אַ סך פּתחן.

— נו, ליבסטער קנאַבע, וואָס פֿיר סדרה גייט דיזע וואָכע?

— כּי־כּי־כּי! — האָב איך מיך צעלאַכט און באַהאַלטן דאָס פּנים אין האַנט.

— זאַגע־זאַגע, מײַן ליבעס קינדכען, וואָס פֿיר סדרה גייט דיזע וואָכע?

— כּי־כּי־כּי! ב־ל־ק!!... — האָב איך אויסגעשאָסן מיט אַ געלעכטער און בין אַנטלאָפֿן געוואָרן.

נאָר דאָס איז אַלץ געווען צום אָנהייב, בשעת איך האָב אים נאָך גאָר ניט געקענט; אָבער נאָך דעם, אַז איך האָב מיך שוין גוט באַקענט מיט דעם דאָזיקן דײַטש הער הערץ הערצנהערץ (ער איז אָפּגעזעסן בײַ אונדז אין שטוב אַ יאָר כּסדר), האָב איך אים אַזוי ליב געקריגן, אַז עס האָט מיך שוין מער נישט געאַרט, וואָס ער דאַוונט נישט און עסט אומגעוואַשן. תּחילת האָב איך נישט פֿאַרשטאַנען, ווי אַזוי לעבט ער? ווי אַזוי האַלט אים גאָט אויף דער וועלט? ווי אַזוי ווערט ער נישט דערוואָרגן בײַם עסן? ווי אַזוי קריכן אים ניט אויס די האָר פֿונעם נאַקעטן קאָפּ? פֿונעם רבין "מאָטי מלאך־המוות" האָב איך געהערט, פֿון זײַן מויל אַליין, אַז דער דאָזיקער ייִדישער דײַטש איז גאָר אַ גילגול, דאָס הייסט: אַ ייִד איז מגולגל געוואָרן אין אַ דײַטש, וואָס שפּעטער קאָן ער נאָך מגולגל ווערן אין אַ וואָלף, אין אַ בהמה, אין אַ פֿערד, אָדער גאָר אין אַ קאַטשקע... אין אַ קאַטשקע?

כאַ־כאַ־כאַ! אַ שיינע מעשׂה! אַזוי האָב איך מיר געטראַכט און האָב באמת רחמנות געהאַט אויפֿן דײַטש. איין זאַך האָב איך ניט געקאָנט פֿאַרשטיין: פֿאַר וואָס דער טאַטע, וואָס איז געווען אַן ערלעכער ייִד, אַ ירא־שמים, האָט אים תּמיד אָפּגעטראָטן דעם אויבנאָן, און אויך אַלע אַנדערע ייִדן, וואָס פֿלעגן אַרײַנקומען צו אונדז אין שטוב אַרײַן, פֿלעגן אים שטאַרק אָפּגעבן כּבֿוד:

— שלום־עליכם, רב הערץ הערצנהערץ! ברוך הבא, רב הערץ הערצנהערץ! זיצט, רב הערץ הערצנהערץ!

2

A year, perhaps a year and a half, passed. I almost forgot that misshapen little penknife. But as it turned out, I was destined to be plagued by knives throughout my childhood. As ill luck would have it, another little penknife came into my life. It was brand-new. So help me, a beauty! There was nothing like it. It had a white bone handle, two expensive, razor-sharp steel blades, and it came in a brass case studded with red brass tacks. I tell you, it was out of this world. The best on the market.

How did I get hold of such an expensive penknife, an item which I couldn't possibly afford? Well, it's a long, sad, but interesting story. So listen carefully, please.

We had a lodger, a German Jew. A contractor named Hertz Hertzenhertz. Can you imagine my opinion of him if he mumbled Yiddish, but was bareheaded, beardless and without earlocks, and, sad to relate, even went about in a highly untraditional, short gaberdine? How could I keep a straight face when this Jewish *goy* (or *goyish* Jew) spoke to me in his fractured Yiddish—a queer dialect that was more German than Yiddish?

"Vell, my dear boy, what Tauro portion are vee reedink zis veek in shul?"

I giggled and hid my face in my hands.

"Tell me, tell me, my dear boy, vat ve're reedink von ze Tauro."

I exploded with laughter and ran away.

A year later, however, I was already familiar with our Jewish German and liked him very much. It no longer bothered me that Hertz Hertzenhertz didn't say his prayers and ate without ritually washing his hands. At first I couldn't understand why he was not struck down. How come God permitted him to live? Why didn't he choke while eating? Why didn't his hair fall out? My rebbi, Motti the Angel of Death, told me himself that this Jewish German was a transmigrated soul, a Jew who had become a German and who might later reappear as a wolf, a cow, a horse, or even a duck. A duck? That would really be something, I thought, pitying the poor German. Still, one thing puzzled me. Why did Father, who was an honest, God-fearing man, always seat him at the head of the table, and why did all others who visited us also treat him with utmost respect?

"How do you do, Reb Hertz Hertzenhertz?" they would say. "A hearty welcome, Reb Hertz Hertzenhertz."

* "זאַוויאַלאָווס" — די געוויסע מעסער־פֿאַבריק.

איך האָב אַפּילו אַ מאָל אַ פֿרעג געטאָן דעם טאַטן, האָט ער מיך אָפּגעשטופּט און האָט מיר געענטפֿערט:

— אַוועק, ס'איז ניט דײַן עסק! וואָס פּלאָנטעסטו זיך דאָ אַרום, וועלכע שוואַרצע יאָר? קראַנק ביסטו נעמען אַ ספֿר אין האַנט, הע־הע־הע־הע!

ווידער אַ ספֿר? רבונו־של־עולם!... איך וויל אויך זען, איך וויל אויך הערן וואָס ער רעדט!

איך גיי אַרײַן אין זאַל אַרײַן און פֿאַרגנבֿע זיך אין אַ ווינקעלע און הער זיך צו ווי מע רעדט בײַ אונדז, ווי דער הער הערץ הערצנהערץ לאַכט אויף אַ קול און רייכערט גראָבע שוואַרצע „ציגײַערן", וואָס שמעקן מחיה־נפֿשות... פּלוצעם גייט צו צו מיר דער טאַטע און לאָזט מיר אַראָפּ אַ פּאַטש.

— ביסט שוין ווידער דאָ? דו פּוסטעפּאַסניק! וואָס וועט זײַן פֿון דיר דער תּכלית, דו גויעץ איינער?... גוואַלד, וואָס וועט זײַן פֿון דיר, כע־הע־הע־הע!

דער הער הערץ הערצנהערץ שטעלט זיך אײַן פֿאַר מיר: „אַבער לאָסן זי אים! לאָסן זי אים!"

נאָר עס העלפֿט ניט. דער טאַטע טרײַבט מיך אַרויס. איך נעם „אַ ספֿר" אין האַנט, נאָר עס ווילט זיך פֿאַרט ניט קוקן אין ספֿר אַרײַן! וואָס טוט מען?... איך גיי פֿון איין חדר אין דעם אַנדערן, ביז איך קום צו דעם שענסטן פֿון אַלע חדרים, דאָרט, וווּ עס שלאָפֿט תּמיד דער הער הער הערץ הערצנהערץ. אַך, ווי שיין, ווי ליכטיק דאָרט איז! די לאָמפּן ברענען און די שפּיגלען גלאַנצן; אויפֿן טיש אַ גרויסער, אַ זילבערנער טינטער מיט שיינע פּענעס; מענטשעלעך מיט פֿערדעלעך, מיט צאַצקעלעך, מיט ביינדעלעך, מיט שטיינדלעך און... אַ מעסערל. אַך, וואָס פֿאַר אַ שיין מעסערל!... ווען איך, אַ שטייגער, זאָל האָבן אַזאַ מעסערל! ווי גליקלעך וואָלט איך געווען! וואָס פֿאַר מינים זאַכן וואָלט איך מיט דעם אויסגעשניצט! אַנו, מע דאַרף דאָס פּרוּוון — עס איז עפּעס שאַרף?... אַך! עס כאַפּט אַ האָר! עס האַקט איבער אַ האָר! אײַ־אײַ־אײַ, אַ מעסערל!!...

איין מינוט — דאָס מעסערל איז בײַ מיר אין האַנט. איך קוק זיך אַרום אויף אַלע זײַטן און פּרוּוו זיך דאָס אַרײַנלייגן אויף אַ מינוטקעלע צו זיך אין קעשענע... עס ציטערט מיר די האַנט... עס קלאַפּט מיר דאָס האַרץ אַזוי שטאַרק, אַז איך הער, ווי עס מאַכט: „טיק־טיק־טיק!"... איך הער, ווי עמעצער גייט, עמעצער סקריפּעט מיט די שטיוול; דאָס איז ער, דער הער הער הערץ הערצנהערץ! אײַ־אײַ, וואָס טוט מען? דאָס מעסערל לאָז זײַן בײַ מיר, איך וועל עס נאָך דעם צוריק אַנידערלייגן. דערווײַל דאַרף מען אַרויסגיין, אַוועקגיין פֿון דאַנען, אַנטלויפֿן! אַנטלויפֿן!

....

איך קאָן שוין קיין וועטשערע ניט עסן. די מאַמע טאַפּט מיך בײַם קאָפּ. דער טאַטע וואַרפֿט אויף מיר בייזע אויגן און שיקט מיך אָפּ שלאָפֿן. שלאָפֿן? איך קאָן דען צומאַכן די אויגן? איך בין אַ טויטער!... וואָס טוט מען מיטן מעסערל? ווי אַזוי לייגט מען דאָס אַנידער צוריק?...

Once I even asked Father about this, but he pushed me away and said:

"Get along. It's none of your business. Why are you roaming around here, the devil take it? Are you too lazy to take a book in hand?" And he fell into a fit of coughing.

Again a book? God Almighty! I, too, wanted to be part of things. I, too, wanted to hear what Herr Hertzenhertz was talking about.

I stole into a corner of the living room, listened to Hertz Hertzenhertz laughing loudly, and watched him smoking his thick, black, aromatic cigars. Suddenly Father came over to me and smacked me.

"You here again, you empty-headed simpleton? What's going to become of you, you heathen? God Almighty, what's going to become of you?" And he fell into a fit of coughing.

But Hertz Hertzenhertz stood up for me. "Oh, leaf him alone. Let ze boy be."

But to no avail. Father chased me out anyway. I picked up a book, but had no desire to read it. What to do? . . . I wandered from room to room till I came to the nicest one of all—the one where Herr Hertz Hertzenhertz slept. Oh, how bright and cheerful was his room! The lamps glowed, and the mirrors sparkled. A big silver inkwell and several fine pens were on the tables, as well as several knicknacks—and a penknife. And what a beauty! If only I had such a knife. How happy I would be. What things I would carve. Yes, it must be put to the test. Was it sharp? Yes, it cut a hair. Sliced it right in two. Boy, was that a knife!

In no time the knife was in my hand. I looked from side to side and slipped the knife into my pocket for a moment. . . .

My hand trembled. . . . My heart beat so loudly that I could hear it going tick-tick-tick. I heard someone coming, a pair of boots creaking. It was Hertz Hertzenhertz. What should I do? I'd better keep the knife in my pocket now. I'd put it back later. Now I had to leave the room and run away.

I could not eat supper. Mama touched my forehead. Father looked sternly at me and sent me to bed. . . . Sleep? Do you think I could close my eyes? For all intents and purposes I was dead. What was I to do with the knife? How could I put it back?

[ג]

— קום נאָר אַהער, תּכשיט מײַנער! — מאַכט צו מיר אויף מאָרגן דער טאַטע. — האָסטו ניט געזען ערגעץ דאָס מעסערל?...

תּחילת בין איך געוואָרן זייער דערשראָקן: עס האָט זיך מיר אויסגעוויזן אַז ער ווייסט, אַז זיי ווייסן אַלע... שיער־שיער האָב איך זיך ניט אַרויסגעכאַפּט: האַ? דאָס מעסערל? אָט איז דאָס... עס האָט מיך עפּעס ווי אַ וואָרג געטאָן אין האַלדז, און איך האָב מיט ציטערניש געענטפֿערט:

— ווו — וואָסער מעסרערל?...

— ווו — וואָסער מעסערל! — קרימט מיך איבער דער טאַטע. — ווו — וואָסער מעסערל? דאָס גילדענע מעסערל! אונדזער אורחס מעסערל! דו בחורעץ, דו שייגעץ איינער, קכע־הע־הע!

וואָס האָסטו זיך צוגעטשעפּעט צום קינד? — מישט זיך אַרײַן די מאַמע. — דאָס קינד ווייסט ניט פֿון קיין פּותר און פֿון קיין חלום, און ער דולט אים אַ ספּאָדיק: מעסערל, מעסערל.

— מעסערל, מעסערל! וואָס הייסט ער ווייסט ניט? — זאָגט דער טאַטע מיט כּעס. — אַ גאַנץ פֿרימאָרגן הערט ער, ווי מע שרײַט „מעסערל, מעסערל, מעסערל! מעסערל!" מע קערט איבער די שטוב נאָך דעם מעסערל, פֿרעגט ער: ווו — וואָסער מעסערל? גיי שוין, גיי וואַש זיך, דו פּוסטער בחור איינער, דו גוי־גוי־עץ, קכע־הע־הע!

איך דאַנק דיר, רבונו־של־עולם, וואָס זיי האָבן מיר כאַטש ניט באַזוכט! נאָר וואָס טוט מען ווײַטער? מע באַדאַרף דאָס מעסערל באַשטאַטן ערגעץ אויף אַ גוט אָרט... ווו באַהאַלט מען דאָס? אַהאַ, אויפֿן בוידעם! איך כאַפּ דאָס אַרויס פֿון קעשענע און דאָס אַ שטופּ אין שטיוול אַרײַן... איך עס, און ווייס ניט וואָס איך עס. איך וואָרג זיך...

— וואָס כאַפּסטו זיך אַזוי, וועלכע שוואַרצע יאָר? — פֿרעגט מיך דער טאַטע.

— איך אײַל מיך אין חדר אַרײַן — ענטפֿער איך אים און פֿיל, אַז איך ווער רויט, ווי פֿײַער...

— אַ מתמיד געוואָרן, וואָס זאָגסטו אויף דעם צדיק? — וואָרטשעט ער און קוקט אויף מיר בייז. קוים־קוים דערלעבט אָפּעסן, אָפּבענטשן.

— נו, פֿאַר וואָס גייסטו שוין ניט אין ח־חדר, צדיק מײַנער? — פֿרעגט מיך דער טאַטע.

— וואָס טרײַבסטו אים אַזוי? — פֿרעגט אים די מאַמע. — לאָז דאָס קינד זיצן אַ מינוט!

איך בין שוין אויפֿן בוידעם... ווײַט, ווײַט, אין קראָקווע ליגט דאָס ווײַסע מעסערל; ליגט און שווײַגט...

— וואָס קלעטערסטו אויף בוי־בוידעמס? — שרײַט דער טאַטע. — דו יונגאַטש

3

"Come here, my precious little gem," my father said the next morning. "Have you seen the knife around?"

At first I was petrified. I fancied that he knew, that they all knew. . . . And I almost blurted out— Huh? The knife? Here it is. . . . But I choked up and with a trembling voice answered:

"Wha . . . what knife?"

"Wha . . . what knife?" Father mimicked. "Wha . . . what knife! The golden knife! Our lodger's knife. You lout, you scoundrel!" And he fell into a fit of coughing.

"Why are you picking on the child?" Mama intervened. "The child doesn't know a blessed thing about it, and you keep harping away, knife, knife, knife."

"Knife, knife. What do you mean he doesn't know?" Father raged. "All morning long he's been listening to us yelling, knife, knife, knife. The entire house is being turned upside down for that knife, and he asks, 'Wha . . . what knife?' Get along, move on, go wash up, you empty-headed lout, you heathen." And he fell into a fit of coughing.

Thank God they didn't search me. But what next? The knife had to be hidden in a safe spot. Where could I hide it? Oh, yes! In the attic. I pulled the knife out of my pocket and slipped it into my boot. I ate without knowing what I was eating. In fact, I was choking.

"What are you rushing for, the devil take it?" Father asked.

"I'm rushing off to *kheder,*" I answered and felt my face becoming red as fire.

"Suddenly a scholar! What do you say to our new saint?" he grumbled, furious at me.

I barely managed to finish eating and say grace.

"Well, how come you're not going to *kheder,* my little saint?" Father asked.

"What are you chasing him for?" Mama said. "Let the child sit for a while."

A minute later I was up in the attic. The white penknife, placed in some dark corner, lay there and said nothing.

"Why are you clambering around up in the attic?" Father yelled. "You lout! You're almost Bar Mizvah, you bathhouse dunderhead!" And he fell into a fit of coughing.

— איך זוך דאָ עפּעס... — ענטפֿער איך אים און פֿאַל שיער נישט אום פֿאַר שרעק.
— עפּעס? וואָס הייסט „עפּעס"? וואָס איז דאָס פֿאַר אַ מין „עפּעס"?
— אַ... אַ ס־ספֿר... אַ... אַ... אַן אַלטע גמרא...
— האַ? אַ ג־גמרא? אויפֿן בוידעם? אַ, דו היצל איינער! קריך שוין אַראָפּ, קריך, וועסט שוין לייזן! דו באָד־גוי, דו הינטשלעגער, דו כ־כל־בו־ניק איינער, קכע־הע־הע!

נאָר עס אַרט מיך שוין ניט אַזוי דעם טאַטנס כּעס, ווי עס אַרט מיך דאָס, וואָס איך האָב מורא, טאָמער געפֿינט מען דאָס מעסערל. אַ קשיא? טאָמער גראָד הײַנט קריכט מען אַרויף אויפֿן בוידעם גרעט אויסהענגען, אָדער די לעזשנעס פֿאַרשמירן?... מע דאַרף דאָס פֿון דאָרטן אַראָפּנעמען און באַשטאַטן אויף אַ בעסער אָרט!... איך גיי אַרום אין איין ציטערניש! יעדער קוק פֿונעם טאַטנס אויגן ווײַזט מיר אויס, אַז ער ווייסט שוין, אַז אָט־אָט טוט ער מיך אַ כאַפּ מכּח דעם אורחס מעסערל... איך האָב שוין אַן אָרט אויף דעם, אַ טײַער אָרט — ווו? אין דער ערד, אין אַ גריבל בײַ דער וואַנט אַרײַנגעשטעקט, און פֿון אויבן רעכט פֿאַרשאַרט מיט שטרוי, פֿאַר אַ סימן... געקומען פֿונעם חדר, כאַפּ איך זיך באַלד אַרויס אין הויף אַרײַן, איך נעם מיר פּאַוואָלינקע אַרויס דאָס מעסערל און איך האָב קיין צײַט אַפֿילו רעכט אָנשפּיגלען זיך אין דעם, הער איך שוין דעם טאַטנס געפּילדער:

ווו ביסטו ערגעץ דאָרט? פֿאַר וואָס גייסטו שוין ניט דאַוונען, דו בעל־עגלה־יונג, דו וואַ־וואַסער־פֿירער! קכע־הע־הע!

נאָר וויפֿל דער טאַטע רודפֿט מיך און יאָגט מיך, וויפֿל דער רבי הרגעט מיך און שלאָגט מיך, איז דאָס בלאָטע קעגן יענע פֿאַרגעניגן וואָס איך האָב, בשעת איך קום פֿונעם חדר און זע מיך מיט מײַן טײַערן, מײַן איינציקן ליבן חבֿר — מיט מײַן מעסערל! די פֿאַרגעניגן זענען אָבער — אוי ווײ! — אויסגעמישט מיט יסורים, פֿאַרביטערט מיט מרה־שחורה, מיט שרעק, מיט גרויסע, גרויסע פּחדים!

[ד]

זומער־לעבן. די זון זעצט זיך, די לופֿט ווערט עטוואָס קילער, דאָס גראָז שמעקט, די זשאַבעס קוואַקען און שטיקער כמאַרעס פֿליִען דורך, אָן רעגן, פֿאַרבײַ דער לבֿנה, ווילן זי אײַנשלינגען. די ווײַסע זילבערנע לבֿנה באַהאַלט זיך אַלע מינוט און באַווײַזט זיך ווידער, דאַכט זיך, זי שוועבט און שוועבט — און שטייט אויף איין אָרט. דער טאַטע זעצט זיך צו אויפֿן גראָז אין אַ כאַלאַט, האַלב נאַקעט, מיט אַ ווײַסן טלית־קטן, האַלט איין האַנט אין בוזעם און מיט דער אַנדערער שאַרט ער בײַ דער ערד און קוקט אויפֿן אויסגעשטערנטן הימל און הוסט. דאָס פּנים אַקעגן דער לבֿנה איז טויט, פֿאַרזילבערט. ער זיצט פּונקט אויף דעם אָרט, ווו דאָס מעסערל ליגט באַגראָבן, און ער ווייסט גאָר ניט, וואָס אונטער אים טוט זיך. אַך, ווען ער זאָל, אַ שטייגער, ווייסן! וואָס וואָלט ער געזאָגט? וואָס וואָלט איך געהאַט?

„אַהאַ, טראַכט איך מיר אין האַרצן, האָסט מיר פֿאַרוואָרפֿן מײַן האָרבאַטע מעסערל, האָב איך איצט אַ ביסל אַ בעסערס, אַ שענערס! דו זיצסט אויף דעם און דו ווייסט גאָר ניט. אוי, טאַטע, טאַטע!...

— וואָס גלאָנצסטו אויף מיר די אויגן, ווי אַ קאָ־קאָטער? — כאַפּט מיך אָן דער טאַטע. — וואָס זיצסטו צונויפֿגעלייגט די הענט, ווי אַ שטאָט־בעל־הבית? קאָנסט זיך שוין גאָר קיין אַרבעט ניט אָפּזוכן? און קריאת־שמע לייענען ביסטו פּטור? פֿאַרשרפֿעט זאָלסטו ניט ווערן, יונגאַטש איינער! אַ מי־מיתה־משונה זאָל אויף דיר ניט קומען, קכע־הע־הע!

אַז ער זאָגט: פֿאַרשרפֿעט זאָלסטו **ניט** ווערן, אַ מיתה־משונה זאָל אויף דיר **ניט** קומען — דאָס איז אַ באַווײַז, אַז ער איז ניט אַזוי שטאַרק אין כּעס; אַדרבא, דאָס איז אַ סימן, אַז ער איז אויפֿגעלייגט. און באמת טאַקע: קאָן מען דען זײַן ניט אויפֿגעלייגט אין אַזאַ שיינער, ווונדערלעכער זומערנאַכט, ווען עס ציט יעדן באַזונדער און עס טרײַבט אים אַרויס אויף דער גאַס, אויף דער לופֿט, אויף דער ווייכער, פֿרישער, אויסגעצייכנטער לופֿט? אַלע, אַלע זענען אַצינד אין דרויסן. דער טאַטע, די מאַמע, די קלענערע קינדער, וואָס זוכן קליינע שטיינדלעך און שפּילן אין זאַמדעלעך. דער הער הערץ הערצנהערץ דרייט זיך אויך אַרום איבערן הויף אָן אַ היטל, רייכערט אַ „ציגאַַיער" און זינגט אַ דײַטשיש לידל, קוקט אויף מיר און לאַכט... דאָס לאַכט ער פֿון מיר, אַפּנים, וואָס דער טאַטע טרײַבט מיך. איך לאַך אָבער פֿון זיי אַלע. אָט באַלד וועלן זיי אַלע גיין שלאָפֿן, וועל איך מיך דעמאָלט אַרויסכאַפּן אין הויף אַרויס (איך שלאָף אין הויז, פֿון פֿאָרנט, אויף דער ערד, וואָרעם אין שטוב איז די היץ שרעקלעך גרויס), איך וועל מיך שוין אָנטישען, אָנשפּיגלען אָן מײַן מעסערל!...

דער עולם שלאָפֿט. שאַ, שטיל אַרום און אַרום. פּאַוואָלינקע הייב איך מיך אויף אויף אַלע פֿיר און שטיל, ווי אַ קאַץ, גנבֿע איך מיך אַרויס אין הויף אַרויס. די נאַכט איז שטיל, די לופֿט איז פֿריש, מחיה־נפֿשות. פּאַמעלעך קריך איך צו צו יענעם אָרט, ווו דאָס מעסערל ליגט באַגראָבן. פּאַוואָליע גראָב איך דאָס אויס פֿון דאָרטן און באַטראַכט דאָס בײַ דער לבֿנה: עס גלאַנצט, עס בלישטשעט ווי גינגאָלד, ווי אַ בריליאַנט. איך הייב אויף די אויגן אַרויף און דערזע — די לבֿנה קוקט גלײַך אַראָפּ צו מיר, אויף מײַן מעסערל... וואָס קוקט זי זיך אַזוי אײַן? איך דריי מיך אויס צוריק — זי קוקט מיר נאָך. איך פֿאַרשטעל דאָס מעסערל מיטן העמדל — זי קוקט מיר נאָך. זי ווייסט געוויס, וואָס דאָס איז פֿאַר אַ מעסערל און ווו איך האָב דאָס גענומען... גענומען?... איך האָב דאָס געגנבֿעט!

דאָס ערשטע מאָל, פֿון זינט דאָס מעסערל איז מײַנס, קומט מיר דאָס דאָזיקע שרעקלעכע וואָרט אויף די געדאַנקען. געגנבֿעט? בין איך דאָך, הייסט דאָס, אַ גנבֿ, פּשוט אַ גנבֿ? אין דער תּורה שטייט געשריבן, אין די עשׂרת־הדיברות, מיט גרויסע אותיות:

לא תגנוב!

זאָלסט ניט גנבֿענען! און איך האָב געגנבֿעט! וואָס וועט מען מיר דערפֿאַר טאָן אין גיהנום? אוי, ווײ! מע וועט מיר אָפּהאַקן די האַנט, די האַנט, וואָס זי האָט געגנבֿעט...

"I'm looking for something," I replied and almost keeled over out of sheer fright.

"Something? What something? What sort of something are you looking for?"

"A b-b-book . . . an old T-T-Talmud."

"What T-T-Talmud? In the attic? You rascal! Come down, and you'll get what you deserve. You simpleton! You blockhead! You oaf!"

But I was more concerned about their finding the knife than about Father's anger. One could never tell. Perhaps this would be the day they'd choose to go up to the attic to hang up laundry or paint the rafters. I would have to remove the knife from the attic to a better hiding place. . . . I walked about in perpetual fright. Each one of my father's glances showed me that he already knew, that he would soon accuse me of taking our boarder's penknife. Then I thought of a perfect spot for it. An excellent spot. Where? In the ground. I stuck it into a little pit by the wall and, as a marker, covered it with straw. When I came home from *kheder*, I immediately slipped out to the courtyard, slowly removed the knife, and scarcely had my fill of looking at it when I heard my father's uproar:

"Where in heaven's name are you? How come you're not saying your evening prayers, you common clunk, you low-down tramp?" And he fell into a fit of coughing.

But my father's continuous persecution and the rebbi's murderous smacks and whacks could not be compared to the joy I had upon coming home from *kheder* and seeing my only beloved friend, my precious knife. But, ah, me, that joy was mixed with pain and embittered with melancholy, fright, and loads of terror.

4

Summer. The sun set, the air cooled somewhat, and the grass smelled sweet. Frogs croaked, and puffs of rainless clouds flew past the moon, seeking to swallow it. The silvery moon played hide-and-seek; it seemed to float on and on, yet remained in one place. Father sat down in the grass, half-naked, wearing only his morning gown and his ritual fringes. He held one hand to his chest, raked the ground with the other, looked at the starry sky, and coughed. His face was deathly white as he gazed at the moon. He sat on the very spot where the knife lay buried but knew nothing of it. Oh, if he had only known! What would he have said? What would my punishment have been?

Aha, I thought, you threw away my bent knife, so now I've got a better one. You're sitting on it and don't even know it. Oh, Father, Father!

"Why are your eyes glittering at me like a cat's?" my father said suddenly. "How come you're sitting there with your hands folded like a rich merchant? Can't find something to keep you busy? Isn't it time for you to say, 'Hear O Israel'? May you *not* go to the blazes, you young lout! May a strange death *not* befall you." And he fell into a fit of coughing.

When Father said, "May you *not* go to the blazes, may a strange death *not* befall you," that was a sign that he was not very angry. On the contrary, it showed he was in a good mood. And indeed he was. One *had* to be in a good mood on such a lovely summer night when everyone was lured out into the delightfully fresh air. Everyone without exception was outside —Father, Mama, even the younger children, who played in the sand, looking for small stones. Herr Hertzenhertz also wandered bareheaded about the courtyard. He smoked a cigar, sang a German song, looked at me, and laughed. He was laughing at me, apparently, because my father had picked on me. But *I* laughed at them all. Soon they all would go to sleep, and I'd slip out of the house into the courtyard—that's where I slept, for the heat inside was unbearable. Then I'd amuse myself and take my delight in my little knife.

Everyone was now asleep. Absolute silence. I got down on all fours and, quiet as a cat, stole out into the courtyard. The night was still, the air delicious. I carefully crept to the spot where the knife was buried. I dug it up slowly and examined it by the light of the moon. It shone, glistened like gold, sparkled like a diamond. I looked up and saw the moon eyeing me and my knife. What was it staring at? I turned around; it kept on following me. I hid the knife in my shirt. The moon's gaze was still on me. It surely realized what sort of knife it was and where I had taken it from. . . . Taken? Stolen is a better word!

For the first time since I had the knife, the terrible thought—stolen—entered my mind. In other words, I was a thief. In plain and simple terms—a thief. The Torah, the Ten Commandments, declared in capital letters:

"THOU SHALT NOT STEAL."

Which was precisely what I had done. What would they do to me in Gehenna for this deed? Ah, me! They would chop off

מע וועט מיך שמײַסן מיט אײַזערנע ריטער... מע וועט מיך בראָטן און ברענען אויף הייסע סקאָווערדעס... אייביק, אייביק וועל איך גליִען... מע באַדאַרף אָפּגעבן דאָס מעסערל, מע באַדאַרף אַנידערלייגן צוריק דאָס מעסערל, מע באַדאַרף נישט קיין גנבֿיש מעסערל! מאָרגן לייג איך אַנידער צוריק דאָס מעסערל.

אַזוי טראַכט איך מיר און נעם דאָס מעסערל צו זיך אין בוזעם אַרײַן — פֿיל איך, אַז סע בריט מיך, סע בראָט מיך. ניין, מע באַדאַרף עס צוריק באַהאַלטן, באַגראָבן אין דער ערד אַרײַן ביז מאָרגן. און די לבֿנה פֿון אויבן קוקט אויף מיר. וואָס קוקט זי? די לבֿנה זעט, זי איז אַן עדות... און איך קריך צו פּאַוואָלינקע צוריק אין הויז אַרײַן אויף מײַן געלעגער און לייג זיך שלאָפֿן, און קאָן ניט אַנטשלאָפֿן ווערן. איך קאַטשע זיך פֿון איין זײַט אויף דער אַנדערער און קאָן ניט שלאָפֿן... מיטן טאָג גלײַך שוין בין איך אַנטשלאָפֿן געוואָרן, און עס האָט זיך מיר געחלומט די לבֿנה, און עס האָבן זיך מיר געחלומט אײַזערנע ריטער, און עס האָבן זיך מיר געחלומט מעסערלעך... גאַנץ פֿרי האָב איך זיך אויפֿגעכאַפּט, אָפּגעדאַוונט געשמאַק מיט כוונה און אָפּגעכאַפּט דעם אָנבײַסן אויף איין פֿוס — און מאַרש אין חדר אַרײַן.

— וואָס כאַפּט דאָס דיך אַזוי אין חדר אַרײַן? — שרײַט אויף מיר דער טאַטע. — וואָס יאָגט דאָס דיך אַזוי? וועסט ניט אָנווערן די תורה דײַנע שפּעטער אויך! בענטש בעסער, ווי עס קער צו זײַן, און היפּער ניט קיין ווערטער! וועסט נאָך צײַט האָבן זײַן אויסגעלאָזט, דו הולטײַ איינער, דו אַפּיקורס, טרי־טריפֿניאַק איינער, קכע־הע־הע־הע!

[ה]

— וואָס עפּעס אַזוי שפּעט? טו נאָר אַ קוק אַהער! — האַלט מיך דער רבי פֿיר און ווײַזט מיר אָן מיטן פֿינגער אויף מײַן חבֿר „בערל דעם רויטנס", וואָס שטייט אין אַ ווינקעלע מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ. — זעסטו, ווײַסער חבֿרהניק? זאָלסטו וויסן זײַן, אַז פֿון הײַנטיקן טאָג אָן און ווײַטער איז שוין זײַן נאָמען ניט „בערל דעם רויטנס", ווי ער האָט געהייסן ביז אַהער. ניין! ער הייסט אַצינד אַ שענערן נאָמען; אַצינד הייסט ער: בערעלע דער גנבֿ! — שרײַט זשע, קינדער: בערעלע דער ג־אַ־אַ־נבֿ! בערעלע דער ג־אַ־אַ־נבֿ!

די דאָזיקע ווערטער ציט אויס דער רבי מיט אַ ניגון, און אַלע תלמידים כאַפּן אים אונטער, ווי די משוררים:

— בערעלע דער ג־אַ־אַ־נבֿ! בערעלע דער ג־אַ־אַ־נבֿ!

איך בלײַב אַ פֿאַרשטיינערטער און אַ פֿראָסט גייט מיר איבער אויפֿן לײַב. איך פֿאַרשטיי ניט וואָס דאָס באַדײַט...

— וואָס שווײַגסטו, דו שייגעץ איינער?... — רופֿט זיך אָן דער רבי צו מיר מיט אַן אומגעריכטן פּאַטש. — וואָס שווײַגסטו, דו גויעץ? דו הערסט דאָך, אַז אַלע זינגען. העלף זינגען מיט אַלע גלײַך: „בערעלע דער ג־אַ־אַ־נבֿ, בערעלע דער ג־אַ־אַ־נבֿ!"

עס ציטערן מיר הענט און פֿיס. עס קלאַפּט מיר אַ צאָן אויף אַ צאָן. נאָר איך העלף זינגען: „בערעלע דער ג־אַ־אַ־נבֿ!"

העכער, שייגעץ איינער! — טרײַבט מיך אונטער דער רבי — שטאַרקער! שטאַרקער!

און איך מיטן גאַנצן כאָר זינגען אויף אַלערליי קולות: „בערעלע דער ג־אַ־אַ־נבֿ! בערעלע דער ג־אַ־אַ־נבֿ!...

— ש־ש־ש־ש־אַ־אַ־אַ! — שרײַט אויס פּלוצעם דער רבי און טוט אַ פּאַטש מיט דער האַנט איבערן טיש. — שאַ! אַצינד וועלן מיר זיך נעמען צום „משפּט". (מיט אַ ניגון): אַנו, בערעלע גנבֿ, קום נאָר אַהער, מײַן קינד, גיכער זשע, גיכער אַ ביסעלע! זאָג נאָר, ייִנגעלע, ווי אַזוי רופֿט מען דיך? (מיט אַ ניגון).

— בערל.

— ווי אַזוי נאָך? (מיט אַ ניגון).

— בערל... בערל... דער... גנבֿ!

— אָט אַזוי, מײַן ליב קינד, אָט אַזוי ביסטו אַ ווויל ייִנגעלע. (מיט אַ ניגון): אַצינד, בערעלע, געזונט זאָלסטו מיר זײַן און שטאַרק אויף אַלע אבֿרים (מיט אַ ניגון), נעם, זײַ מוחל, בערעלע, און צי אַראָפּ פֿון זיך די מלבושימלעך. אָט אַזוי! נו שוין, און גיכער שוין! איך בעט בײַ דיר, נו שוין, און גיכער שוין, אָט אַזוי, בערעשיו, מײַן טײַערער!

בערל בלײַבט שטיין נאַקעט, ווי די מאַמע האָט אים געהאַט. קיין טראָפּן בלוט איז אין אים ניטאָ. ער רירט ניט מיט קיין אבֿר. די אויגן אַראָפּ. אַ געשטאָרבענער, אַ טויטער!...

דער רבי רופֿט אַרויס איינעם פֿון די גרעסערע תלמידים, אַלץ מיט אַ ניגון:

— אַנו, הערשעלע דער גרויסער, גיי נאָר אַרויס פֿונעם טיש, אַהער, צו מיר, געשווינדער, אָט אַזוי; און דערצייל אונדז אַקאָרשט די מעשה פֿון אָנהייב ביז סוף, ווי אַזוי אונדזער בערעלע איז געוואָרן אַ גנבֿ. הערט, חבֿרה, מיט קאָפּ!

און „הערשל דער גרויסער" הייבט אָן צו דערציילן אַ מעשה, ווי אַזוי בערל האָט זיך דערשלאָגן צו רב מאיר־בעל־נס־פּושקע,* וואָס זײַן מאַמע וואַרפֿט אַהין אַלע פֿרײַטאָג פֿאַר ליכט בענטשן אַ קאָפּיקע, און אַ מאָל צוויי; ווי אַזוי בערל האָט זיך דאָביוועט צו דער דאָזיקער צדקה־פּושקע, אויף וועלכער עס הענגט אַ שלעסעלע; ווי אַזוי בערל האָט מיט אַ שטרויעלע מיט סמאָלע אַרויסגעשלעפּט פֿון דאָרטן אַלע קאָפּיקעס אײַנציקווײַז ביז לעצט; ווי אַזוי די מאַמע זײַנע, זלאַטע די הייזעריקע, האָט זיך געכאַפּט, געעפֿנט די דאָזיקע צדקה־פּושקע, דאָרט איז געלעגן אַ שטרוי, אײַנגעטונקען אין סמאָלע; ווי אַזוי זלאַטע די הייזעריקע האָט אים „צוגעשטעלט אַ בענקעלע"; ווי אַזוי בערל האָט זיך באַלד נאָך דעם רבינס שמיץ מודה געווען, אַז אַ גאַנץ יאָר, אַ קײַלעכיק יאָר, האָט ער געשלעפּט פֿון דער צדקה־פּושקע די קאָפּיקעס,

* טראַדיציאָנעלע צדקה־פּושקע צו זאַמלען געלט פֿאַר ייִדן פֿונעם אַלטן ייִשובֿ אין ארץ־ישׂראל.

the hand I'd stolen with. They'd beat me with iron rods. I'd be sizzled on a hot frying pan. I'd burn forever. . . . Yes, I had to return the knife. I had to return it to its place. I must not keep a stolen knife. Tomorrow I would return it.

With these thoughts in mind, I placed the knife next to my breast. And I felt that it singed; it burned me. Yes, I would rebury it in its hiding place until tomorrow. The moon still gazed down at me. What was it staring at? It saw; it was a witness. . . .

I crawled slowly back to the house and into my bed and tried to sleep. But I could not. I tossed and turned from one side to another. At dawn I finally dozed off and dreamed of knives, iron rods, and the moon. I awoke early, prayed with great devotion, gulped a quick breakfast, and went straight to *kheder*.

"What's the big rush to *kheder*?" Father yelled after me. "What's chasing you? You won't lose much Torah by coming a bit later. Better say the grace properly, and don't skip anything. You still have plenty of time to be irresponsible, you ruffian, you renegade, you heathen." And he fell into a fit of coughing.

5

"How come so late? Well, look here," the rebbi scolded me. He pointed at my friend Berl the Redhead, who stood in a corner with bowed head. "You see, you scoundrel. Know that from this day on he will no longer be known as Berl the Redhead, the name he's had to this day. No, sir. Now he'll have a far finer name. From now on he'll be called Berl the Thief. So shout it out, my lads: Berl is a thi-ief! Berl is a thi-ief!"

The rebbi intoned these words in singsong pattern, and all the children chorused:

"Berl is a thi-ief. Berl is a thi-ief."

I stood there petrified; a cold wave surged over me. I didn't know what it all meant.

"Why the tight lips, you heathen?" the rebbi turned to me with an unexpected whack. "How come you're so quiet, you pagan? Don't you hear them all singing? Sing along with all the rest: Berl is a thi-ief. Berl is a thi-ief!"

My hands and feet shook. My teeth chattered. But I sang along:

"Berl is a thi-ief. Berl is a thi-ief!"

"Louder, heathen!" the rebbi spurred me on. "Louder, louder!"

Along with the entire chorus, I caterwauled: "Berl is a thi-ief. Berl is a thi-ief!"

"Shhh!" the rebbi cried suddenly, banging the table. "Pipe down! Now the trial's going to begin." And he chanted in Talmudic singsong, "Oho, Berl the Thief, come over here, my lad, and make it snap-py. Tell me, my boy, wha-at's your na-ame?"

"Berl."

"Berl wha-at?" the rebbi sang

"Berl . . . Berl . . . the . . . Thief!"

"That's the spirit, my dear lad, now you're a love-ly lit-tle bo-oy. And now Berele," the rebbi continued chanting, "live and be we-ell, and have vigor of body. Now if you please, take off all your garments. That's the way. Snap it up. Quicker. I beg you, just a little bit quicker. That's it, Berishke, my darling."

Berl stood there as naked as the day he was born. All the blood had drained out of his face. He did not move. His eyes were lowered. He looked like a dead man. A corpse.

The rebbi, still chanting, called one of the older students:

"Come now, Big Hershele, move to this side of the table, and make it snappy. That's it. Let's hear the story from beginning to end. Tell us how our Berl became a thief. Now listen carefully, my lads."

Big Hershele began to tell the story. Berl had got hold of the charity box named after Rebbi Meir the Miracle Worker, into which his mother dropped a kopeck or two every Friday evening before lighting the candles. Berl got hold of the locked charity box and with a tar-tipped straw drew out every last kopeck in the box. Then his mother, Zlate the Hoarse, caught on, opened the charity box, found the tar-tipped straw, and straight off snitched to the rebbi. Right after the rebbi's whipping, Berl admitted that for the past year he had been swiping kopecks out of the charity box and buying himself two honey-cakes and figs every Sunday . . . and so on and so forth.

ווי אַזוי ער האָט זיך יעדן זונטאָג געקויפֿט צוויי לעקעכלעך מיט אַ באָקסער! ווי אַזוי... און אַזוי ווײַטער און ווײַטער.

— אַצינד, קינדער, מישפּט אים! איר ווייסט שוין, ווי אַזוי. דאָס איז שוין בײַ אײַך ניט דאָס ערשטע מאָל. לאָז יעדער זאָגן זײַן מישפּט, וואָס קומט אַ גנבֿ, וואָס שלעפּט קאָפּיקעס פֿון אַ צדקה־פּושקע. הערשל דער קליינער, זאָג דו צום ערשטן, וואָס קומט אַזאַ גנבֿ, וואָס שלעפּט קאָפּיקעס מיט אַ שטרוי פֿון אַ צדקה־פּושקע?

דער רבי בייגט אײַן דעם קאָפּ אויף אַ זײַט, ער מאַכט צו די אויגן און שטעלט אונטער דעם רעכטן אויער צו הערשל דעם קליינעם. הערשל דער קליינער ענטפֿערט הויך, אויף אַ קול:

— אַ גנבֿ, וואָס שלעפּט קאָפּיקעס פֿון אַ פּושקע, קומט... מע זאָל אים קאַטעווען ביז בלוט זאָל גיין.

— משהל, וואָס קומט אַ גנבֿ, וואָס שלעפּט קאָפּיקעס פֿון אַ צדקה־פּושקע?

— אַ גנבֿ — זאָגט משהל מיט אַ וויינענדיק קול, — אַ גנבֿ, וואָס שלעפּט קאָפּיקעס פֿון אַ צדקה־פּושקע, קומט, מע זאָל אים אַנידערלייגן, צוויי אויפֿן קאָפּ, צוויי אויף די פֿיס, און צוויי זאָלן אים שמײַסן מיט אײַנגעזאַלצענע ריטער...

— טאָפּעלע טוטאַריטו! וואָס קומט אַ גנבֿ, וואָס שלעפּט קאָפּיקעס פֿון אַ צדקה־פּושקע?

קאָפּל קוקאַריקו, אַ ייִנגל, וואָס קען ניט אויסרעדן קיין קוף און קיין גימל, ווישט אויס דאָס נעזל און זינגט זײַן מישפּט מיט אַ קוויטש:

— אַ דנבֿ, וואָס שלעפּט טאָפּיטעס פֿון אַ פּושטע, טומט אים, אַז אַלע ייִנדלעך זאָלן צודיין צו אים נאָענט און זאָדן אים דלײַך אין פּנים דרײַ מאָל אויף אַ טול: דנבֿ! דנבֿ! דנבֿ!

אין חדר ווערט אַ געלעכטער. דער רבי נעמט זיך מיטן גראָבן פֿינגער אונטערן גאָרגל, ווי אַ חזן, און רופֿט מיך אויף מיטן ניגון, וואָס מע רופֿט אויף אַ חתן:

— יעמוד ה־ח־ת־ן שלום ברבֿ נחום מפֿ־טיר! זאָג נאָר, דו, שלומניו, מײַן טײַערינקער, דײַן פּסק, וואָס קומט אַ גנבֿ, וואָס שלעפּט קאָפּיקעס פֿון אַ צדקה־פּושקע?

איך וויל ענטפֿערן — פֿאָלגט מיך ניט די צונג. איך ציטער ווי אין אַ קדחת, עס וואַרגט מיך אין האַלדז. אַ קאַלטער שווייס באַשלאָגט מיך פֿון אויבן ביז אַראָפּ. עס פֿײַפֿט מיר אין די אויערן. איך זע שוין פֿאַר זיך ניט דעם רבין, ניט דעם נאַקעטן "בערל דעם גנבֿ", ניט קיין חבֿרים; איך זע פֿאַר זיך נאָר מעסערלעך, אָן אַ שיעור מעסערלעך, ווײַסע, אָפֿענע מעסערלעך, מיט אַ סך קלינגלעך, און דאָרט, בײַ דער טיר, הענגט די לבֿנה, זי שמייכלט און קוקט אויף מיר, ווי אַ מענטש... עס דרייט זיך מיר דער קאָפּ, דער גאַנצער חדר מיטן טיש, מיט די ספֿרים, מיט אַלע חבֿרים, מיט דער לבֿנה, וואָס הענגט אויף דער טיר, און מיט אַלע מעסערלעך... איך פֿיל, ווי די פֿיס ווערן מיר אונטערגעהאַקט. נאָך אַ מינוט, פֿאַל איך אום. נאָר איך שטאַרק זיך מיט אַלע כּחות און האַלט זיך אײַן, איך זאָל ניט פֿאַלן...

פֿאַר נאַכט קום איך אַהיים און פֿיל, אַז דאָס פּנים ברענט מיר, די בעקלעך פֿלאַמען און אין די אויערן זשומעט מיר. איך הער, מע רעדט צו מיר, נאָר וואָס — ווייס איך ניט. עפּעס זאָגט דער טאַטע, עפּעס בייזערט ער זיך, וויל מיר געבן פּעטש; די מאַמע שטעלט זיך אײַן פֿאַר מיר, צעלאָזט דעם פֿאַרטעך, ווי אַ קוואָקע די פֿליגל, בשעת זי באַשיצט אירע הינדלעך, מע זאָל זיי ניט אָנרירן צו שלעכטן... איך הער גאָר ניט, איך וויל גאָרניט הערן. איך וויל נאָר, ס'זאָל שוין ווערן גיכער נאַכט, איך זאָל קאָנען מאַכן אַן עק מיטן מעסערל... וואָס טוט מען מיט דעם? מודה זײַן זיך און אָפּגעבן דאָס? וועל איך האָבן בערעלעס פּסק. אונטערוואַרפֿן דאָס? טאָמער כאַפּט מען מיך... פֿאַרוואַרפֿן און אַן עק, אַבי פּטור ווערן! וווּהין פֿאַרוואַרפֿט מען דאָס, אַז מע זאָל דאָס ניט געפֿינען? אויפֿן דאַך? וועט מען הערן אַ קלאַפּ. אין גאָרטן? וועט מען דאָס געפֿינען. אַהאַ! איך ווייס שוין, איך האָב אַן עצה: אַרײַנוואַרפֿן אין וואַסער אַרײַן! אַ טײַערע עצה, כלעבן — אין וואַסער אַרײַן, אין ברונעם, טאַקע אָט דאָ בײַ אונדז אויפֿן הויף!... דער דאָזיקער געדאַנק געפֿעלט מיר אַזוי שטאַרק, אַז איך וויל גאָר לאַנג נישט קלערן. איך כאַפּ דאָס מעסערל און לויף גלײַך צום ברונעם, און עס דאַכט זיך מיר, אַז איך האַלט אין די הענט ניט קיין מעסערל, נאָר עפּעס אַ מיאוסקייט, אַ מין שרץ, פֿון וועלכן עס ווילט זיך מיר וואָס גיכער צו באַפֿרײַען זיך, פּטור ווערן. נאָר סע טוט מיר באַנג — אַזאַ טײַער מעסערל. אַ מינוט שטיי איך פֿאַרטראַכט און עס דאַכט זיך מיר, אַז איך האַלט אין האַנט אַ לעבעדיקע זאַך... דאָס האַרץ טוט מיר ווי אויף דעם: סטײַטש, סטײַטש, עס קאָסט מיך אַזוי פֿיל מי, עס איז אַ צער־בעלי־חיים!... איך נעם זיך אָן מיט האַרץ און לאָז דאָס מיט אַ מאָל אַרויס פֿון די פֿינגער — "פּליוך!"... עס טוט אַ פּלעשטשע דאָס וואַסער און מער הערט מען נישט... ניטאָ קיין מעסערל! איך שטיי נאָך אַ מינוט בײַם ברונעם און הער זיך צו — מע הערט גאָרנישט. דאַנקען גאָט, פּטור געוואָרן! כאָטש דאָס האַרץ קלעמט מיר, טוט מיר וויי: "סטײַטש, אַזאַ מעסערל, אַזאַ מעסערל!"...

איך גיי צוריק צו מײַן געלעגער און זע, ווי די לבֿנה קוקט מיר נאָך, און עס דאַכט זיך מיר, אַז זי האָט געזען אַלץ וואָס איך האָב דאָ אָפּגעטאָן, און איך הער ווי אַ קול פֿון ווײַטנס: "אָבער דו ביסט פֿאָרט אַ גנבֿ... כאַפּט אים, קלאַפּט אים, ער איז אַ גנבֿ! אַ ג־אַ־אַ־נבֿ!" איך גנבֿע זיך אַרײַן צוריק אין הויז אַרײַן און לייג זיך שלאָפֿן, און עס חלומט זיך מיר, אַז איך לויף, איך שוועב, איך פֿלי אין דער לופֿטן מיטן מעסערל, און די לבֿנה קוקט אויף מיר און זאָגט: "כאַפּט אים! קלאַפּט אים! ער איז אַ גנבֿ! אַ ג־אַ־אַ־נבֿ!!!"...

[ו]

אַ לאַנגער, אַ לאַנגער שלאָף! אַ שווערער, זייער אַ שווערער חלום! עס ברענט אין מיר אַ פֿײַער. עס זשומעט מיר אין קאָפּ. אַלץ, וואָס איך זע, איז רויט ווי בלוט. ברענענדיקע ריטער פֿון פֿײַער קאַטעווען מײַן לײַב, און איך קאַטשע זיך אין בלוט.

"And now, children, pronounce judgment. You know what to do. It's not the first time we're doing this. Let each one declare what punishment should be meted out to a thief who steals kopecks from a charity box with a tar-tipped straw. Little Hershele, you begin."

The rebbi cocked his head, closed one eye, and cupped his right ear. Little Hershele answered loudly:

"A thief who steals kopecks from a charity box should be whipped till the blood begins to flow."

"Moshe, what do you say?"

"This is what should be done," said Moshe plaintively, "to a thief who steals money from a charity box. He should be stretched out on the ground. Two boys should sit on his hands, two on his feet, and two should beat him with well-salted rods."

"What do you say, Kopele?"

Kopele wiped his nose and squeaked out his judgment:

"A thief who swipes kopecks from a charity box should have all the kids come up to him and sing right into his face loud and clear: You're a crook, you're a crook, you're a big fat crook."

Everyone burst out laughing. The rebbi put his thumb under his throat like a cantor and summoned me with the traditional melody used to call a groom to the Torah.

"Step forth now, bridegroom Reb Sholom ben Reb Nakhum, to chant the Maftir. Tell me, Sholomke, my pet, what punishment do you suggest for a thief who takes kopecks out of a charity box?"

I wanted to reply, but my tongue did not obey me. I shivered as though in a fever. I felt as though I were being strangled. A cold sweat covered me from head to toe. My ears rang. I no longer saw the rebbi, my friends, or the stark-naked Berl the Thief. I only saw knives—an endless array of white, open, multibladed knives. The moon hung suspended by the door. It smiled and gazed at me as though it were human. My head spun. Everything was revolving—the *kheder*, my friends, the table, the books, the moon suspended on the door, all the knives. My legs were being cut away beneath me. Soon I'd keel over. But with effort I braced myself to keep from falling.

At night I came home. My face burned, my cheeks flamed, and my ears buzzed. I couldn't make out what people were saying to me. Father said something. He was angry and wanted to slap me. Mama stood up for me. Spread her apron like a hen taking her chicks under her wings. I didn't hear a thing. I didn't want to hear. I just wanted night to fall quickly so I could make an end of the penknife. What should I do with it? Confess and return it? Then I'd end up like Berele. Return it secretly? What if they caught me? The solution was to throw it away and be rid of it. Where could I throw it so they'd never find it? The roof? They'd hear a bang. The garden? They'd find it. Aha. I had an idea. I knew where to throw it. Into the water. I swear, that was a great idea! Into the water. Into the well. Right here in our courtyard.

The idea pleased me so much I decided I wasn't going to deliberate too long. I grabbed the penknife and dashed to the well. I wasn't holding a knife, I imagined, but something hideous and despicable that I wanted to get rid of—and the quicker, the better. Still, I regretted losing the knife—it was so expensive. I stood for a minute lost in thought. I fancied I was holding a living thing, and my heart grieved. After all, it had cost me so much effort; it was like destroying a living creature. But I plucked up my courage and let it slip out of my fingers. Plop! The water splashed and then fell silent. Good-bye knife! I stood for a while at the well, listening. Not a sound. Thank God. Finally had got rid of it. Nonetheless, my heart felt heavy. It hurt me. After all, there was nothing like that knife.

I went back to bed and saw the moon gazing at me. I fancied it had seen my every move. I heard a distant voice saying, "But you're still a thief. . . . Catch him . . . beat him . . . he's a thief . . . a thi-ief!"

I slipped back into the house and lay down to sleep. I dreamt I was running, floating, flying in the air with the knife. The moon noticed me and said, "Catch him. Beat him. He's a thief. A thi-ief!"

6

A long, deep sleep. Oppressive dreams. A fire burned within me. My head hummed. Everything was red as blood. Fiery rods struck me. I wallowed in blood. Snakes and scorpions writhed about me, mouths open, ready to swallow me. I heard a sharp

מיך אײַנשלינגען... גלײַך אין אויער אַרײַן הער איך אַ בלאָז: תקיעה — טהו! שבֿרים־טהו־טו! תרועה — טהו־טו־טו־טו! און אײנער שטײט איבער מיר און שרײַט אויף אַ קול מיט אַ ניגון, צום טאַקט: "שמײַסט אים! שמײַסט אים! שמײַסט אים! ער איז אַ ג־אַ־אַ־אַ־נבֿ!!!" און אַלײן שרײַ איך: "גוואַלד, נעמט צו פֿון מיר די לבֿנה! גיט איר אָפּ דאָס מעסערל! וואָס האָט איר צו בערלען נעבעך? ער איז ניט שולדיק — דאָס בין איך אַ ג־אַ־אַ־נבֿ! אַ ג־אַ־אַ־נבֿ!"...

און ווײַטער געדענק איך ניט.

....

איך עפֿן אויף אײן אויג, און דאָס אַנדערע אויג... ווּ בין איך? דאַכט זיך, אויף אַ בעט? וואָס טו איך דאָ? ווער זיצט דאָס אָט דאָרט אויף אַ בענקל, בײַם בעט? אַ! דאָס ביסטו, מאַמע? מאַמע!... זי הערט מיך ניט!... מאַמע! מאַמע! מאַאַאַממע!!!... וואָס הײסט דאָס? מיר דאַכט, אַז איך שרײַ אויף אַ קול!... שאַ! איך הער זיך צו — זי װײנט? זי װײנט שטילערהײט. אויך זע איך דעם טאַטן מיט זײַן געל קרענקלעך פּנים. ער זיצט איבער אַ ספֿר און זאָגט עפּעס שטילערהײט און הוסט און זיפֿצט און קרעכצט... עס װײַזט אויס, אַז איך בין געשטאָרבן... געשטאָרבן?... מיט אַ מאָל פֿיל איך, ווי עס ווערט מיר ליכטיק אין די אויגן, גרינג אין קאָפּ, גרינג אין אַלע אבֿרים. עס קלינגט מיר אין אײן אויער, אינעם אַנדערן אויער: דזיננננ!!! איך גיב אַ ניס: אַפּטשי!...

— צו געזונט! צו אַריכות־ימים! צו לאַנגע יאָרן! אַ סימן־טובֿ! מזל־טובֿ! געלויבט ביסטו, גאָט!

— באמת גענאָסן! געלויבט דער אײבערשטער!

— מיר האָבן אַ גרויסן גאָט! ער וועט, אם־ירצה־השם, זײַן געזונט, גאָט ברוך־הוא־וברוך־שמו!

— לאָז מען רופֿן גיכער אַהער מינצי די שוחטקע: זי שפּרעכט גוט אָפּ אַן עין־הרע.

— דעם דאָקטער וואָלט מען באַדאַרפֿט רופֿן, דעם דאָקטער!

— דעם דאָקטער? צו וואָס? נאַרישקײט! "ער" איז אַ דאָקטער! דער אײבערשטער איז דער בעסטער דאָקטער! גאָט ברוך־הוא־וברוך־שמו!

— צעגײט זיך, עולם, צעגײט זיך אַ ביסל! עס איז שרעקלעך הײס! אום גאָטעס ווילן, צעגײט זיך!

— אַיאָ? איך האָב אײַך געזאָגט, אַז מע דאַרף אים אויסגיסן מיט וואַקס, האַ? ווער איז גערעכט?

— געלויבט איז גאָט! געלויבט איז השם־יתברך!... אוי, גאָט, גאָט, גאָט ברוך־הוא־וברוך־שמו!...

מע דרײט זיך אַרום מיר, מע קוקט אויף מיר. יעדער גײט צו און טוט מיך אַ טאַפּ בײַם קאָפּ. מע שפּרעכט מיך, מע שעפּטשעט מיך, מע לעקט מיר דעם שטערן און מע שפּײַט אויס און מע פּילנעוועט מיך: מע גיסט מיר אין מויל אַרײַן זודיקע יויך און מע שטופּט מיר מיט לעפֿעלעך אײַנגעמאַכטס, — אַלע דרײען זיך אַרום מיר, מע היט מיך אָפּ, ווי דאָס שוואַרצאַפּל פֿונעם אויג, מע האָדעוועט מיך מיט יײַכלעך און מיט קאַטשקעלעך, ווי אַ פּיצעלע קינד, און מע לאָזט מיך נישט אַלײן; עס זיצט תמיד נעבן מיר די מאַמע און דערצײלט מיר איבער אַלע מאָל איבער אַ נײַס די גאַנצע געשיכטע, ווי אַזוי מע האָט מיך אויפֿגעהויבן פֿון דער ערד כמעט אַ טויטן; ווי אַזוי איך בין געלעגן צוויי וואָכן כסדר אין אַ העליש פֿײַער און האָב נאָר געקוואַקעט, ווי אַ זשאַבע, און עפּעס כסדר גערעדט פֿון שמיץ און פֿון מעסערלעך... מע האָט שוין גערעכנט, אַז איך בין שוין חלילה געשטאָרבן... און נאָך דעם, פּלוצעם, האָב איך אַ ניס געגעבן זיבן מאָל, ממש פֿון טויט לעבעדיק געוואָרן...

— הײַנט זעען מיר, וואָס פֿאַר אַ גאָט מיר האָבן, ברוך־הוא־וברוך־שמו! — לאָזט אויס די מאַמע מיט טרערן אויף די אויגן. — הײַנט זעען מיר, אַז מע רופֿט צו אים, הערט ער אויס אונדזערע זינדיקע בקשות און אונדזערע שולדיקע טרערן... אַ סך, אַ סך טרערן האָבן מיר פֿאַרגאָסן, איך און דער טאַטע, ביז גאָט האָט רחמנות געהאַט... שיער, שיער נישט אָנגעוואָרן, פֿאַרזינדיקט אַ קינד חלילה, מיר זאָל זײַן פֿאַר דײַנע בײנער, איבער ווּעמען? איבער וואָס? איבער אַ ייִנגל, אַ גנבֿ, עפּעס אַ בערעלע, וואָס דער רבי האָט פֿאַרשמיסן אין חדר ביזן בלוט אַרײַן. אַז דו ביסט געקומען צו גײן פֿון חדר, ביסטו שוין געווען אַ טויטער, דער מאַמע זאָל זײַן פֿאַר דיר! דאָס איז אַ רוצח, דאָס איז אַ גזלן, גאָט זאָל אים באַצאָלן, רבונו־של־עולם!... נײן, מײַן קינד, אַז גאָט וועט אונדז שענקען דאָס לעבן און דו וועסט, אם־ירצה־השם, אויפֿשטײן געזונטערהײט, וועלן מיר דיך שוין אָפּגעבן צו אַן אַנדערן מלמד, ניט אַזאַ קאַט, אַזאַ רוצח, ווי אָט דער "מלאך־המוות", ימח־שמו־וזכרו זאָל ער ווערן!

די דאָזיקע בשורה איז בײַ מיר שרעקלעך אָנגעלײגט! איך כאַפּ אַרום די מאַמע קושן:

— טײַערע, טײַערע מאַמע!...

און דער טאַטע גײט צו צו מיר פּאַוואָליע, לײגט אַרויף זײַן בלײכע קאַלטע האַנט מיר אויפֿן שטערן און זאָגט צו מיר שוין ווײך, אָן אַ שום כעס:

— אײַ, האָסטו אונדז איבערגעשראָקן, דו שקאָץ אײנער, קכע־הע־הע!

אויך דער ייִדישער דײַטש, אָדער דער דײַטשער ייִד, הער הערץ הערצנהערץ, מיט אַ "צײגײַער" אין די צײן, בײגט זיך אָן מיט זײַן געגאָלטער מאָרדע איבער מײַן בעטל און טוט מיך אַ גלעט איבערן בעקל און זאָגט אויף דײַטש:

— גוט, גוט! געזונד, געזונד!...

*

אין אַ פּאָר וואָכן אַרום נאָך מײַן אויפֿשטײן פֿון בעט רופֿט זיך אָן צו מיר דער טאַטע:

— נו, מײַן זון, אַצינד גײ אין חדר אַרײַן, און האָב שוין מער ניט אין זינען קײן מעסערלעך מיט קײן נאַרישקײטן... שוין צײַט זאָלסט שוין אָנהײבן ווערן אַ שטיקל מענטש; אם־ירצה־השם, איבער דרײַ יאָר וועסטו שוין בר־מצוה, צו הונדערט און צוואַנציק יאָר, קכע־הע־הע!

blast near my ear—the shrill retorts of a ram's horn. Someone stood over me, chanting rhythmically: "Beat him. Beat him. Beat him. He is a thi-ief!" I cried, "Help! Take the moon away from me. Give the moon the knife. . . . What have you got against Berele? He's not to blame. It's me who's the thi-ief, the thi-ief!"

The rest I don't remember.

* * *

I opened one eye, then the other. . . . Where was I? Apparently, on a bed. What was I doing here? Who was sitting on a bench next to the bed? Oh, it's you, Mama?

Mama!

She didn't hear me.

Mama! . . . Mama! . . . Ma-maa. . . .

What did this mean? I was sure I was shouting. . . . Wait. I listened. She was crying. Crying softly. I also saw Father's yellow, sickly face. He was bent over a book. He said something softly and coughed. He sighed and groaned. Apparently, I was already dead. . . . Dead? But then I felt my eyes brightening. My head felt better. So did the rest of my body. One ear buzzed, then the other. . . . *Zzzzing*. I sneezed—*haptshoo!*

"God bless you. Long life to you. Many years of good health. *Mazel tov*. Congratulations. Oh, dear God, thank you!"

"He actually sneezed. Thanks to the Almighty Lord!"

"We have a great God. The boy will be well, God willing. Blessed be He, and blessed be His name."

"Quick, let's call Mintzie the *shokhet*'s wife. She's an expert at charms to ward off the evil eye."

"Better call the doctor. The doctor."

"The doctor? What for? Nonsense. There is a better doctor. The Almighty is the best doctor in the world. God, blessed be He, and blessed be His name!"

"Move on, folks. Please disperse a bit. It's awfully hot. For God's sake, move on."

"Well? I told you we should pour out a wax image* of him! So who was right, hah?"

"Thank God. Praised be the Lord. O God, God, blessed be He, and blessed be His name."

People swarmed around me; they stared at me. Everyone approached and tapped my forehead. They said charms over me; they whispered to me; they licked my forehead and spat; they tended me. They poured hot soup into me and stuffed me with spoonfuls of fruit preserves. Everyone hovered over me, caring for me like the apple of their eye. They fed me broths and duck-

* A folk belief that pouring out a wax image of someone was beneficial—Tr.

lings like a baby; they did not leave me alone. Mama always sat next to me and repeated the entire story. I had fallen to the ground virtually lifeless, and they had to lift me up. I lay delirious for two weeks, croaking like a frog, babbling continually about whippings and knives. . . . They thought that I was quitting this world, God forbid. Then suddenly I sneezed seven times and returned from the dead to life.

"Now we know what sort of God we have, blessed be He, and blessed be His name," said Mama with tears in her eyes. "Now we know that if we call to Him, He hears our sinful requests and our guilt-ridden tears. . . . We shed plenty of tears, your father and I, until finally God showed some pity. Almost lost a child, God forbid. Almost lost a child on account of our great sins. May we suffer what God intended for you. Who prompted all this trouble? What was it all about? A boy, a thief, some Berele whom the rebbi beat up in *kheder* till he was bleeding. When you came home from *kheder*, you looked half-dead already, may I suffer all your ills! What a murderer that rebbi is; what a brute! May God get even with him, dear Lord! . . . No, no, my child. If we live and be well, and you rise from your sickbed, God willing, we'll get you another teacher, not such a hangman, such a murderer like this Angel of Death, may his name and memory be blotted out!"

This bit of news delighted me no end. I hugged Mama and kissed her.

"Dear, dear Mama."

Father approached slowly, touched my forehead with his cold pale hands, and said softly, without a trace of anger:

"Oh, you've given us quite a fright, you little rascal." And he fell into a fit of coughing.

Even our beardless Jewish German, Herr Hertz Hertzenhertz, bent over my bed with a cigar between his teeth, patted my cheek, and said in German:

"Gut, gut! You're helsy, you're shtrong and helsy now."

Two weeks after I had recuperated, my father said:

"Well, my boy, now go to *kheder*, and pay no more mind to knives or other such nonsense. . . . It's high time you grew

מיט אַזעלכע זיסע ווערטער שיקט מיך דער טאַטע אַרויס אין חדר אַרײַן צום נײַעם מלמד, צו רב חיים קאָטער. דאָס ערשטע מאָל הער איך פֿון מײַן בייזן טאַטן אַזעלכע גוטע, ווייכע ווערטער, און איך פֿאַרגעס אין איין מינוט אַלע זײַנע רדיפֿות, מיט אַלע זײַנע קללות, מיט אַלע זײַנע פּעטש, גלײַך ווי ס׳איז גאָרנישט געווען אויף דער וועלט. איך זאָל מיך ניט שעמען, וואָלט איך אים אַרומגעכאַפּט קושן. נאָר, כּי־כּי־כּי — ווי אַזוי קושט מען אַ טאַטן?...

די מאַמע גיט מיר מיט אין חדר אַרײַן אַ גאַנצן עפּל מיט צוויי גראָשן, און אויך דער דײַטש שענקט מיר אַ פּאָר קאָפּיקעס מיט אַ קניפּ אין בעקל, רעדט אויף זײַן שפּראַך:

— היבשער קנאַבע! גוט, גוט!...

איך נעם די גמרא „ביצה" אונטער דער האַנט, איך טו קושן די מזוזה און גיי אין חדר אַרײַן, ווי אַ נײַ־געבאָרענער, מיט אַ ריין האַרץ, אַ גרינג האַרץ, מיט אַ לויטערן, קלאָרן קאָפּ, מיט נײַע מחשבֿות, מיט פֿרישע, ערלעכע, פֿרומע געדאַנקען. די זון קוקט אַראָפּ און גריסט צו מיר מיט אירע וואַרעמע שטראַלן. דאָס ווינטעלע פֿאַרגנבֿעט זיך צו מיר אונטער אַ פּאה, די פֿייגעלעך פּישטשען: „טיף־טיף־טיף־טיף!"... עס הייבט מיך, עס טראָגט מיך אין דער לופֿטן, עס ווילט זיך מיר לויפֿן, שפּרינגען, טאַנצן — אַך, ווי גוט, ווי זיס דאָס איז, אַז מע לעבט און מען איז אַן ערלעכער, מען איז ניט קיין גנבֿ, ניט קיין ליגנער!

איך קוועטש צו די גמרא צום האַרצן שטאַרק־שטאַרק, און לויף אין חדר אַרײַן געשמאַק־געשמאַק, און איך שווער בײַ דער גמרא, אַז איך וועל קיין מאָל, קיין מאָל ניט זאַטשעפּען קיין פֿרעמדס, קיין מאָל, קיין מאָל נישט גנבֿענען, קיין מאָל, קיין מאָל נישט לייקענען, תּמיד זײַן אַן ערלעכער, אַן ערלעכער, אַן ערלעכער...

up. In three years, God willing, you'll be Bar Mizvah, may you live to be a hundred and twenty." And he fell into a fit of coughing.

With these sweet words Father sent me to a new *kheder*, run by Reb Khayim Koter. This was the first time that I had heard such kind and gentle words from my usually irascible father. In an instant I forgot all his persecutions, all his curses, all his smacks—it was as though they had never happened. If not for embarrassment, I would have hugged and kissed him. Still, how can one possibly kiss one's father?

Mama gave me a whole apple and two kopecks to take to *kheder*, and the German, too, pinched my cheek and presented me with two kopecks.

"Gut boy!" he said. "Eggzellent boy."

I took a Talmud folio, kissed the *mezuza*, and went to *kheder* like a newborn man, calm, clearheaded and pure of heart, spiritually refreshed, with honest and pious thoughts. The sun greeted me with its warm rays. A light breeze blowing at my earlocks sounded like a bird chirping. I felt as if I were uplifted, flying. I felt like running, dancing, leaping. Oh, how good it was to be alive when one was honest, when one was neither thief nor liar!

I pressed the Talmud folio close to my heart and ran eagerly to *kheder*. I swore that I would never ever take anything that wasn't mine, that I would never ever steal, that I would never ever deny anything, but would always be honest—absolutely honest.

מוסטער־טעקסט פֿון שלום־עליכמס אַלע ווערק
אונטער דער רעדאַקציע פֿון חיים פּייפֿער און חנא שמערוק

Curt Leviant, trans. Sholom Aleichem, Some Laughter, Some Tears. Paragon, 1979, pp. 113–28.

ביבליאָגראַפֿיש־טעקסטאָלאָגישער סך־הכּל און טעקסטן־נוסחאָות

„דאָס מעסערל"

דעם ערשטן נוסח פֿון „דאָס מעסערל" האָט שלום־עליכם אָנגעשריבן במשך פֿון איין נאַכט בשעת זײַנעם אַ געשעפֿטלעכן באַזוך אין קיעוו, ווי עס ווײַזט אויס, אַרום זומער 1886 (זען זײַנע אויטאָביאָגראַפֿישע פֿאַרצייכענונגען בײַגעלייגט צו דעם בריוו צו י״ח ראַווניצקין פֿון חוה״מ סוכּות תּרס״ד אינעם זאַמלבוך **צום אָנדענק פֿון שלום עליכם**, רעדאַקטירט פֿון י׳ צינבערג און ש׳ ניגער, פּעטראָגראַד 1917, ז׳ 95).

דער ערשטער נוסח פֿון דער דערציילונג איז דערשינען אין אַ באַזונדער ביכל פֿון 26 ז״ז אין פּעטערבורג אין דער ערשטער העלפֿט פֿון 1887 (זען פֿאַקסימיליע פֿונעם שער אויף ז׳ 18; דאָס יאָר „תּרמ״ו" אויפֿן שער איז זיכער אַ גרײַז און ס׳דאַרף זײַן „תּרמ״ז", ווײַל די צענזור־דערלויבעניש, אויף דער צווייטער זײַט פֿונעם שער, איז פֿונעם 13טן מאַרץ 1887). דאָס ביכל איז געווען געדרוקט אויף שלום־עליכמס חשבון אין ישׂראל לויס דרוקערײַ אין 3000 עקזעמפּלאַרן. במשך פֿון דרײַ וואָכן איז די גאַנצע אויפֿלאַגע אויספֿאַרקויפֿט געוואָרן (שלום־עליכמס בריוו צו יוסף מאַזאָר פֿונעם 21סטן מאַי 1887, בית שלום־עליכם, נומ׳ ממ/4/4). די דאָזיקע אויסגאַבע פֿון 1887 איז דער איינציקער באַקאַנטער טעקסט פֿונעם ערשטן נוסח פֿון „דאָס מעסערל".

אין בית שלום־עליכם האָט זיך אויפֿגעהיט אַ פֿאָטאָקאָפּיע פֿון שלום־עליכמס אַ כּתבֿ־יד, ווײַזט אויס די שוואַרצשריפֿט, פֿונעם צווייטן נוסח פֿון „דאָס מעסערל" מיט אַן אונטערקעפּל „אויסגעבעסערט און איבער אַ נײַס אַרויסגעגעבן" (זען פֿאַקסימיליע אויף ז׳ 3). דער כּתבֿ־יד איז בפֿירוש דאַטירט 1901. דאָס מוז אָבער זײַן די דאַטע ווען שלום־עליכם האָט אָנגעהויבן אַרבעטן איבערן נײַעם נוסח. ווײַל דעם אָנהייב פֿון דער אַרבעט האָט ער געהאַט אָנגעזאָגט אין אַ בריוו צו ראַווניצקין פֿונעם 4טן דעצעמבער 1901 (בריוו נומ׳ 109 אין דער צײַטונג **דער טאָג** פֿונעם 23סטן דעצעמבער 1923). ס׳ האָט זיך געהאַנדלט אין אַ נײַעם ייִדישן נוסח, וועלכן מ׳האָט געדאַרפֿט איבערזעצן אין העברעיש פֿאַר אַ סעריע פֿון קינדער־ביכלעך. אָבער אַ האַלב יאָר שפּעטער האָט שלום־עליכם נאָך געשריבן קיין אָדעס צו ביאַליקן און ראַווניצקין וועגן זעלבן ענין „איך קאָן אײַך, ברידער, קיין באַשטימטע צײַט נישט געבן. איר זאָלט אַזוי האָבן צײַט עסן און באָדן זיך אין ים, ווי איך האָב צײַט שרײַבן ׳מעסערלעך׳..." (בריוו נומ׳ 146 צו י״ח ראַווניצקין, פֿונעם 26סטן מאַי 1902, **דער טאָג** פֿונעם 9טן מאַרץ 1924).

צום ערשטן מאָל איז דער דאָזיקער צווייטער נוסח פֿון „דאָס מעסערל" דערשינען אינעם ערשטן באַנד פון **שלום עליכמ׳ס אַלע ווערק**, וואַרשע 1903, ז״ז 75–98. אין פֿאַרגלײַך מיטן אויבן דערמאָנטן כּתבֿ־יד זענען אין דעם געדרוקטן טעקסט פֿונעם צווייטן נוסח פֿאַראַן נאָר ווייניקע ניט קיין ממשותדיקע שינויים. פֿאַר שלום־עליכמס לעבן איז די דערציילונג מער קיין

דאָס מעסער׳ל

(אַ נאַרעשע, נאָר אַ טראָהריגע געשיכטע פֿון מיין קינדהייט)

ערצעהלונג פֿון

שלום עליכם.

ס״ט פּטרבורג
בדפוס ר׳ ישראל לעווי ושותפו.
שנת תרמ״ו לפ״ק.

НОЖИКЪ

(Ничтожное но печальное событіе изъ моего дѣтства).

Разсказъ ШАЛОМЪ АЛЕЙХЕМА.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.
Типографія И. С. Леви и К°. Б. Подъяческая, № 35.
1887.

מאָל ניט דערשינען. מיט גאָר קליינע שינויים אין פֿאַרגלייַך מיטן אָפּדרוק פֿון 1903 איז "דאָס מעסערל" אַרייַן אינעם אַכטן באַנד פֿון **אַלע ווערק, מעשׂיות פֿאַר אידישע קינדער**, ניו־יאָרק 1918, ז"ז 7–32. פֿון דאַנען איז דער טעקסט איבערגעדרוקט געוואָרן אין אַלע שפּעטערדיקע אויסגאַבעס פֿון "דאָס מעסערל".

אין אונדזער עדיציע ברענגען מיר דעם צווייטן נוסח לויטן כּתבֿ־יד און לויט זייַן ערשטן אָפּדרוק פֿון 1903.

*

אינעם ערשטן נוסח פֿון 1887 האָט "דאָס מעסערל" אַן אונטערקעפּל אויפֿן שער: "אַ נאַרישע, נאָר טרויעריקע געשיכטע פֿון מייַן קינדהייט". כּאָטש דאָס אונטערקעפּל פֿעלט אינעם צווייטן נוסח, האָט שלום־עליכם זיך געמיט אונטערצושטרייַכן דעם אויטאָביאָגראַפֿישן יסוד פֿון דער דערציילונג אויף פֿאַרשיידענע אופֿנים. אינעם צווייטן נוסח ווערט דער דערציילער אין דער ערשטער פּערזאָן אָנגערופֿן מיטן מחברס און מיט זייַן פֿאָטערס פֿאַקטישע נעמען "שלום בן נחום" (זען ז' 13). אינעם ערשטן נוסח ווערט דער נאָמען פֿונעם דערציילער ניט דערמאָנט, זייַן פֿאָטער הייסט דאָרט "לייזער". אין די אויבן דערמאָנטע פֿאַרצייכענונגען פֿון תרס"ד האָט שלום־עליכם בפֿירוש דערציילט וועגן דעם ערשטן נוסח: "... האָב ניט געקאָנט אַנטשלאָפֿן ווערן. בין איך אויפֿגעשטאַנען, זיך געזעצט צום שרייַבטיש און אָנגעשריבן, ניט אָנגעשריבן, נאָר אויסגעגאָסן, אַ זאַך, אַ דעראינערונג, פֿון מייַנע חדר־יאָרן און האָב דאָס אַ נאָמען געגעבן 'דאָס מעסערל'" (דאָרט, ז' 95).

אָבער כאָטש דער אויטאָביאָגראַפֿישער כאַראַקטער פֿונעם סיפּור־המעשׂה האָט זיך אין תּוך ניט געביטן, זענען ביידע נוסחאות פֿון "דאָס מעסערל" ביז גאָר פֿאַרשיידן. אויב דער ערשטער נוסח פֿון "דאָס מעסערל" דאַרף זיכער באַטראַכט ווערן ווי אַ דערציילונג פֿאַר דערוואַקסענע, וואָס איר עיקרדיקע כּוונה איז אַ גאָר שאַרפֿע קריטיק פֿונעם טראַדיציאָנעלן דערציונג־ און בילדונג־סיסטעם אין דער היים און אין חדר, איז די דאָזיקע כּוונה כּמעט פֿאַרשוווּנדן אינעם צווייטן נוסח. און אינעם כּתבֿ־יד פֿונעם צווייטן נוסח איז פֿאַראַן אַ בפֿירוש אונטערקעפּל וואָס באַצייכנט "דאָס מעסערל" ווי "אַ מעשׂה פֿאַר יידישע קינדער". די ענדערונגען אין צווייטן נוסח, סייַ דאָס צוגעגעבענע פֿון דאָס נייַ און סייַ דאָס אויסגעמעקטע און געענדערטע אין פֿאַרגלייַך מיטן ערשטן נוסח פֿון 1887, איז בפֿירוש אויסן צוצופּאַסן "דאָס מעסערל" פֿאַר דעם נייַעם אַדרעסאַט. די דאָזיקע טענדענץ ווערט פֿולשטענדיק קלאָר פֿונעם ווייַטערדיקן אויסוואַל פֿון טעקסט־ציטאַטעס פֿונעם ערשטן נוסח, וואָס זענען אינעם צווייטן נוסח ניט פֿאַראַן. דער נייַער מאָטאָ פֿון דער דערציילונג, פֿון די עשׂרת־הדיברות, וואָס פֿעלט אינעם ערשטן נוסח, שטימט מיטן מאָראַליסטישן סיום פֿון דער דערציילונג אין איר נייַעם לבֿוש, לויט די דעמאָלט אַלגעמיין גילטיקע קאָנווענצן אין דער קינדער־ליטעראַטור.

אינעם נייַעם נוסח פֿון 1903 זענען מילדער און אידעאַלער אַלע געשטאַלטן אין "דאָס מעסערל" — דער עיקר דאָס געשטאַלט פֿונעם פֿאָטער, אָבער אויך פֿון דעם הער הערץ הערצנהערץ. אפֿילו דער מלמד איז מילדער ווי דאָס פּאַראַלעלע געשטאַלט אינעם נוסח פֿון 1887. אין צווייטן נוסח פֿעלט דאָס געשטאַלט פֿון דער גאָר שטאַרק קריטיקירטער מומע סימע. ס'איז קענטיק אינעם צווייטן נוסח אַ שפּראַכלעך־סטיליסטישע רעדאַקציע, וואָס קומט טיילווייַז צום אויסדרוק אינעם פֿאַרבייַט אויף מער קאַלאָקוויאַלע אויסדרוקן: באמת טאַקע

(געווען אין 1887: ווירקלעך); ווונדערלעכער (צאַבערלעכער!); בלישטשעט (בליאַסקעט); עצה (אידעע); חלום (קאָשמאַר); רוצח (ראַזבאָיניק); בשורה (לעצטע נייַס) אאַז"וו. דער ערשטער נוסח איז ניט געווען פֿאַרטיילט אין קאַפּיטלעך.

*

ז' 4, שורה 11 פֿון אויבן איז נאָך "נאָר וואָס אָנגעהויבן צו לערנען גמרא" געווען אין 1887: 'גיטין' האָבן מיר געלערנט; איך האָב אַ סימן, אַז דעמאָלט האָט מיך דער רבי שטאַרק געממיתט; דער רבי איז געווען דעמאָלט (ער איז שוין לאַנג געשטאָרבן, עה"ש!) 'דער כאַדראַקער', אָדער ווי מיר ייִנגלעך האָבן אים גערופֿן: 'מאָטי גזלן'... אוי, האָט ער געשלאָגן! אוי, האָט ער געשמיסן! ביז דעם בלוט אַרייַן! ביז דעם טויט אַרייַן! דערצו איז ער נאָך געווען אַ שיכּור אויך, אַ גוואַלדאָוונער שיכּור! ער האָט זיך פֿאַרגונען איין מאָל, ל"ג בעומר, אויסטרינקען, פּאַוואָלינקע, בלא גוזמא... נאָר ווּהין בין איך פֿאַרקראָכן? (ז' 4).

ז' 5, שורה 13 פֿון אונטן איז געווען נאָך: "קומענדיק פֿונעם חדר":

מיט אַ פֿאַרדולטן קאָפּ פֿון זייער אַ פֿאַרפּלאָנטערטער פֿראַגע פֿון דער גמרא: 'האשה שנפלה מן הגג ונתקע בעץ' (אַ יידענע, וועלכע איז אַראָפּגעפֿאַלן פֿון אַ דאַך און האָט זיך אַרויפֿגעשטעקט אויף אַ שטיק האָלץ...),[1] איבער וועלכע מאָטי גזלן האָט מיך שיער געטויט... וואָס האָב איך געזינדיקט, אַז אַ יידענע קלעטערט אויף אַ דאַך און פֿאַלט אַראָפּ? וואָס בין איך שולדיק, אַז זי היט זיך ניט און פֿאַלט גלייַך אויף אַ שטיק האָלץ? פֿאַר וואָס קומט דאָס מיר, אַז מ'זאָל מיך אויפֿהייבן פֿאַר די אויערן ביז דער סטעליע און מע זאָל מיך שלאָגן גלייַך אין די ציין אַרייַן איבער אַ נאַרישער יידענע, וועלכע אאַז"וו?... די דאָזיקע אַלע געדאַנקען זענען געווען טיף באַגראָבן אין מיר, און קיינער האָט פֿון דעם נישט געוווסט (ז' 7).

ז' 6, שורה 12 פון אונטן איז געווען נאָך "פֿונעם נאַקעטן קאָפּ":

אאַז"וו?... איך האָב, געוויינטלעך, איבערגעגעבן דעם רבין (מאָטי גזלן) אַלע חפֿציות פֿונעם דאָזיקן דייַטשישן ייִד, האָט מאָטי גזלן אַליין מיט זייַן מויל געזאָגט, אַז ער, דער דאָזיקער דייַטש איז איינער פֿון די רשעים, וואָס דער גיהנום איז פֿאַר זיי קאַרג, און איידער זיי וועלן זיך שטעלן צום בית־דין של מעלה מוזן זיי פֿריער עטלעכע דורות מגולגל ווערן אויף דער וועלט אין אַ בער, אַ וואָלף, אַ הונט, אַ 'דבֿר־אחר' אאַז"וו. און נאָך דעם טויזנט מאָל טויזנט מאָל דורכפֿליִען כּף־הקלע פֿון איין עק וועלט ביז דעם אַנדערן עק וועלט און ערשט נאָך דעם אַרייַנטרעטן, אי דאָס מיט זכות־אָבֿות, אין דעם ערשטן פֿאָדערשטיבל פֿונעם גיהנום... (ז"ז 8–9)

1 ס' האַנדלט זיך דאָ וועגן אַ "מוכּת עץ", אַ מיידל וואָס האָט פֿאַרלוירן אירע בתולים צוליב אַן אומגליקספֿאַל, אַ קלאַפּ פֿון אַ שטיק האָלץ (זען כּתובֿות, פּרק א, משנה ג און ז). אין דער גמרא ווערט דער ענין באַהאַנדלט אין כּתובֿות יא, א און אין יבמות נד, א. די ציטאַטע און דער מראה־מקום בייַ שלום־עליכמען זענען ניט קיין פּינקטלעכע. אינעם צווייטן נוסח איז באַזייַטיקט געוואָרן דער דאָזיקער "עראָטישער" חדר־לימוד און אויף זייַן אָרט איז געקומען "שור שנגח את הפרה" (בבא קמא, מו, א).

ז׳ 10, שורה 16 פֿון אויבן איז געוועט נאָך „זינגט אַ דײַטשיש לידל״:

און טוט אַלע מאָל אַ קניפּ דאָס דינסטמיידל (פֿרומקע — אַ גאַנץ שיין מיידל מיט רויטע באַקן); דאָס דינסטמיידל רײַסט זיך אויס און אַנטלויפֿט און דער הער הערצנהערץ קוקט אויף מיר און לאַכט... מיט איינעם וואָרט אַלע האָבן דאָס רעכט צו געניסן פֿונעם דאָזיקן זעלטענעם זומער־אָוונט, נאָר איך ניט! איך דאַרף ליגן אין שטוב, אין דער שרעקלעכער היץ, וווּ מע קאָן דעם אָטעם ניט כאַפּן, און דאַרף אַרײַנקוקן אין אַ ספֿר!... נאָר וואַרט!... אַלע לייגן זיך שלאָפֿן; די ליכט ווערן געלאָשן; יעדער שלאָפֿט זיך אויף זײַן געלעגער; אַפֿילו דער הער הערץ הערצנהערץ, וועלכער האָט זיך נאָך אַ פּאָר מאָל געפּרוּווט אַ קניפּ טאָן דאָס דינסטמיידל (וואָס האָט ער צו איר? און פֿאַר וואָס אַנטלויפֿט פֿון אים פֿרומקע?...) איז שוין אויך אַנטשלאָפֿן געוואָרן און איך הער זײַן כראָפּען צו זיך אין הויז אַרײַן (ז׳ 15).

ז׳ 12, שורה 10 פֿון אויבן איז געוועט נאָך „(מיט אַ ניגון)״:

— יאָסל...

— ווי אַזוי נאָך? (מיט אַ ניגון) זאָג; ווען ניט כאַפּסט אַ פּליאַסק אַז דו וועסט זיך בײַ מיר באַוואַשן מיט דרײַ קוואָרט בלוט (ז׳ 19).

ז׳ 12, שורה 18 פֿון אויבן איז געוועט נאָך „ווי די מאַמע האָט אים געהאַט״:

און פּונקט מיט אַזאַ פּנים, ווי בײַ אַ פּרעסטופּניק[2], וועלכן מע פֿירט אויפֿן עשאַפֿאָט... (ז׳ 19).

ז׳ 15, שורה 10 פֿון אויגן איז נאָך „מאַאַאַמע!!!...״ געוועט:

ניין, זי הערט ניט! וואָס הייסט דאָס? דאַכט זיך מיר, אַז איך שרײַ אויף אַ קול?... שאַ! איך הער זיך צו, און איך הער אַ יאָמערלעך געוויין מיט אַ ניגון, אַ שרעקלעך טרויעריקן ניגון פֿון עטלעכע ווײַבער, דעם געוויסן ניגון וואָס מע באַוויינט אַ בר מנן... איך הייב אויף דעם קאָפּ, און וואָס זעען מײַנע אויגן? — אַ סך ייִדן, ווײַבער, ליכט, אַ מיטה, די ׳כלים׳, די שמשים!... איך הייב שוין אָן צו פֿאַרשטיין, וואָס מיט מיר טוט זיך — איך בין געשטאָרבן!... געשטאָרבן?... עס קאָן ניט זײַן! למאַי הער איך, ווי מע וויינט, ווי מע רעדט? למאַי זע איך אַלץ און דערקען יעדן באַזונדער? אָט זע איך ווי די מאַמע וויינט און ברעכט די הענט; אָט זע איך די מומע סימע מיט דער רויטער נאָז; זי קוקט דער מאַמע אין די אויגן אַרײַן מיט אַ שרעקלעך פֿאַרקרימט פּנים און רעוועט אויף אַ קול: ניטאָ דײַן זון, אָנגעוואָרן דײַן צירונג, דײַן זילבערנע קרוין! אַרויסגעפֿלויגן די ריינע נשמה גלײַך אין הימל אַרײַן צום בית־דין־של־מעלה זײַן אַ מליץ־יושר פֿאַר דיר און פֿאַר מיר און פֿאַר כל ישׂראל! אאַז״וו... (ז׳ 23).

ז׳ 15, שורה 1 פֿון אונטן איז געוועט נאָך „לעפֿעלעך אײַנגעמאַכטס״:

מיט לעקעכלעך און מיט פּוטער־בולקעס פֿון אַלע זײַטן: אַפֿילו די מומע סימע מיט דער רויטער נאָז, וועלכע האָט נאָך אויף איר לעבן קיין אָרעמאַן קיין שטיקל ברויט ניט געגעבן, ברענגט מיר אויך אַלע טאָג אין פֿאַרטעך אַ שטיקל ׳קוילעטש׳ (ז׳ 24).

ז׳ 16, שורה 13 פֿון אונטן איז געוועט נאָך „טײַערע מאַמע!...״:

דאַנקען גאָט, איך קען שוין זיצן, שטיין אויף די פֿיס, אַרומגיין, עסן אַלץ וואָס אַלע עסן, — איך בין ווידער אַ מענטש; איך בין פֿריש און שטאַרק; איך פֿיל זיך אַזוי שטאַרק אין כּוח, אַז עס

גלוסט זיך מיר אויף דער לופֿט, אויף דער גאַס, אַ ביסל אַ שפּרונג טאָן, אַ לויף טאָן, נאָר... מע לאָזט מיך ניט: מע דאַרף גיין אין חדר אַרײַן!... פֿונעם אייניציקן וואָרט „חדר״ ווערן מיר פֿאַרקילט מײַנע געבליטן און עס ווערט מיר קאַלט אין אַלע מײַנע אבֿרים!... מײַנע לעזער, מײַנע ברידער, וועלכע האָבן כּמעט אַלע געהאַט פּונקט דאָס זעלבע דערציִונג וואָס איך האָב געהאַט, האָבן אַלע פֿאַרזוכט דעם טעם פֿון חדר, און דרום ווילן מיר דאָ לאַנג וועגן דעם ניט שמועסן, און מחמת וועגן דעם איז דאָ אַ סך וואָס צו רעדן, און מיט רעדן אַליין ווילן מיר צו דער דאָזיקער מכּה נישט העלפֿן, און ניט דאָ איז דאָס אָרט און ניט יעצט איז גראַדע די צײַט צו רעדן וועגן דעם, און [3] О том что болит, не стоит говорить... על־כּל־פּנים, לעזער, מע האָט מיר אַ קלאַפּ געטון אין קאָפּ אַרײַן: ׳אין חדר אַרײַן!׳ דאָס הייסט מיט אַנדערע ווערטער אַזוי: ׳אין חדר אַרײַן, שקאָץ איינער, אין חדר אַרײַן! זיץ 12 שעה אין טאָג אויף איין אָרט אײַנגעבויגן אין אַ פֿאַרדאָרבענעם קעלער, ביז דעם האַלדז אין קויט און אין מיסט אָן פֿרישע לופֿט, אָן דוויזשעניע,[4] אָן אַ שום ראַזוויליעטשעניע![5] אין חדר אַרײַן שייגאָץ איינער, אין חדר אַרײַן! דאָרט פֿאַרברענג די בעסטע קינדערשע יאָרן און שאַרף דיר אויס נאָר דעם מוח, נאָר דעם שׂכל, דעם קאָפּ; דעם גוף? — דער גוף איז בלאָטע! אין דרויסן שײַנט די זון — דאָס איז ניט פֿון דײַנעט וועגן! די לופֿט איז פֿריש און געזונט און צערטלעך — דאָס איז ניט צוליב דיר! עס בעט זיך אויף דער גאַס, אויפֿן פֿעלד, אויפֿן גרינעם גראָז, אַהין, נאָענט צו דער נאַטור — ניין, ייִנגעלע, דאָס איז ניט אויף דײַן טאַטנס מיסט געוואַקסן געוואָרן! דו גיי דיר צו ׳מאָטי גזלן׳ אין חדר אַרײַן, און בייג דיר דעם רוקן אין דרײַען, און ווער געוואָר צו 12 יאָר אַזעלכע וויכטיקע זאַכן און ענינים, וועלכע דו וואָלסט ניט פֿאַרשפּעטיקט צו 20 יאָר אויך... גיי ייִנגעלע אין חדר אַרײַן, גיי!... (ז״ז 25–26).

2 פֿאַרברעכער (רוס׳).

3 וועגן דעם וואָס טוט ווײ איז ניט כּדאַי צו רעדן... (רוס׳).

4 באַוועגונג (רוס׳).

5 פֿאַרווײַלונג (רוס׳).